

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra anglistiky

Bakalářská práce

Význam vzájemných vztahů
v díle J. R. R. Tolkiena

The Importance of Mutual
Relationships in the Work
of J. R. R. Tolkien

Vypracovala: Helena Žílová
(AJu – SVu – SZu), 3. ročník

Vedoucí práce: PhDr. Kamila Vránková, Ph.D.

České Budějovice 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Mutěnicích, dne 19. 4. 2021

Helena Žílová

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní PhDr. Kamile Vránkové, Ph.D. za její odborné vedení mé bakalářské práce, trpělivost, cenné rady a věcné připomínky k obsahové stránce.

Anotace

Hlavním tématem této bakalářské práce je vyobrazení vztahů ve vybraných dílech britského spisovatele Johna Ronalda Reuela Tolkiena. Výchozími knihami pro zkoumání tohoto tématu jsou *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky* a trilogie *Pán prstenů*. Teoretická část práce představuje samotného autora a jeho spisovatelskou činnost, dále také pojednává o tom, jak Tolkienův fiktivní svět položil základy pro jeden z nejoblíbenějších žánrů současnosti a stal se východiskem pro knihy mnoha dalších spisovatelů. V praktické části se práce věnuje nejprve charakteristice jednotlivých národů Středozemě a hlavních hrdinů příběhů. Dále se zaměřuje na vyobrazení vztahů mezi národy a jednotlivci a jejich vývoj v průběhu děje.

Klíčová slova: Tolkien, vztahy, Středozem, Hobit, Pán prstenů

Annotation

This Bachelor thesis deals primarily with the theme of relationships and its depiction in selected works of the British writer John Ronald Reuel Tolkien. The texts discussed for exploring this topic are *The Hobbit or There and Back Again* and *The Lord of the Rings* trilogy. The theoretical part introduces the author himself and his writing, as well as the question how Tolkien's fictional world laid the foundations for one of the most popular genres today and inspired the works of many other writers. In the practical part, the thesis deals with the characteristics of the individual nations of Middle-earth and the main characters of the stories. The thesis also focuses on depicting the relationships between the nations and the individuals and their development during the story.

Keywords: Tolkien, relationships, Middle-earth, the Hobbit, The Lord of the Rings

Obsah

1 Úvod	5
1.1 Tolkien a svět fantazie	6
1.2 O vztazích	8
2 Tolkienovo mládí	9
2.1 Bloemfontein	9
2.2 Birmingham.....	11
2.3 Nástup do školy.....	13
2.4 Životní změny.....	15
2.5 Edith	16
3 Tolkien spisovatel	18
3.1 Vzhůru na Oxford	18
3.2 Válka.....	20
3.3 Rekonvalescence.....	22
3.4 Síla vztahů	23
3.5 Hobit.....	24
3.6 Pán prstenů	26
3.7 Frodo žije.....	29
4 Podzim života.....	30
4.1 Bolestné loučení.....	30
4.2 Návrat domů	31
5 O hobitech – Bilbo Pytlík, Frodo Pytlík, Samvěd Křepelka	32
6 Čaroděj Gandalf	35
7 O lásce - Aragorn a Arwen	36
8 O přátelství - Legolas a Gimli	38
9 O rodině - Boromir a Faramir	40
10 Závěr	43

1 Úvod

Teoretická část této bakalářské práce bude zaměřena zejména na životní zkušenost Johna Ronalda Reuela Tolkiena s ohledem na vztah mezi konkrétními zážitky autora a jeho tvorbou, která je více než bohatá. Tento výjimečný autor se narodil do nesnadné doby - prožil obě světové války, v mládí přišel o oba rodiče, viděl umírat přátele v zákopech a na vlastní kůži okusil válečnou krutost, bídu a nemoci.

Po smrti otce zůstala matka na výchovu dětí sama. Několikrát se stěhovali, peněz neměli nazbyt, přesto však rodina dohlédla na kvalitní vzdělání obou synů. To bylo zcela zásadní pro bystrého Tolkiena, který již od útlého dětství projevoval svůj mnohostranný talent. Dostal se na prestižní školu, poté i na věhlasnou univerzitu, kde potkal podobně zaměřené studenty, například C. S. Lewise, pozdějšího autora *Letopisů Narnie (The Chronicles of Narnia)*. Léta strávená na Oxfordu patřila bezpochyby k těm nejkrásnějším, která Tolkien zažil. Hned za ně by se však řadila léta po boku Edith, milované manželky, která mu porodila tři syny a jednu dceru. Jejich hluboký vztah byl pro oba to nejcennější, prožili spolu desítky let, dokud je nerozdělila smrt. Je důležité podotknout, že to byla právě Edith, kdo Tolkiena podporoval a věřil mu ve všem, včetně literární činnosti. Kvůli jeho pracovnímu vytížení se musela starat o potomky a domácnost většinou sama. Všechny děti Tolkienových byly v pozdějším životě úspěšné.

Síla a význam rodinného krbu, trvalé pouto přátelství a nehynoucí láska – to vše zahrnuje jak život, tak dílo věhlasného J. R. R. Tolkiena. Cílem této bakalářské práce bude přiblížit jak životní, tak profesní dráhu autora a zabývat se významem vzájemných vztahů nejen v průběhu spisovatelova života, ale zejména v jeho originální a nadčasové tvorbě.

Teoretická část práce tedy představí samotného autora a okolnosti, které měly vliv na jeho tvorbu. Praktická část bude zaměřena na jeho konkrétní díla a postavy, které představují různé typy vzájemných vztahů. Vztahy totiž utvářejí lidskou společnost a jsou zcela zásadní součástí existence každého z nás. Mohou vznikat mezi lidmi, ale i mezi lidmi a zvířaty, zeměmi, živou a neživou přírodou.

Jak literární příběhy často ukazují, vztahům (a zejména lásce) často stojí v cestě překážky:

„Lidé touží po druhém člověku, touží po vztahu. Ale dospět ke spolehlivému vztahu není vůbec jednoduché. Většinou je on nebo ona „začarován“, „uřknut“, často dokonce oba.“¹

Jindy se musí protagonisté spoléhat jeden na druhého, aby dosáhli společného cíle (zejména v Tolkienových příbězích tomu tak je). Mým cílem bude popsat zajímavé vztahy mezi postavami z Tolkienových děl a poukázat na to, jaký vliv mají na chování hrdinů, a tedy i vývoj dějové linky příběhu. Budeme si také všimnout jistých podobností se vztahy, které reálně prožíval i samotný autor J. R. R. Tolkien. Stěžejními knihami pro literární analýzu budou *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky* (*The Hobbit, or There and Back Again, 1937*) a trilogie *Pán prstenů* (*The Lord of the Rings, 1955*). Hlavním zdrojem pro přiblížení autorova života bude kniha od Humphreyho Carpentera, *J.R.R. Tolkien: Životopis* (*J. R. R. Tolkien: A Biography, 1977*). Dále jsem čerpala z filosofických textů a knih Emmanuela Lévinase, francouzského filosofa dvacátého století. Autor v nich zdůrazňuje, že podstatou vztahů je ochota myslet na druhého a chránit jeho život více, než svůj vlastní. Tuto hodnotu nepochybně zastával i samotný Tolkien. V jeho knihách nalezneme působivé příklady sebeobětování za účelem zachránit ostatní, i projevy statečného počínání ve chvílích, kdy se zdá být vše ztraceno.

1.1 Tolkien a svět fantazie

„Dobrá dětská kniha musí být nejen působivá pro děti: musí to být kniha dobrá sama o sobě.“²

V Tolkienových dílech se sice většinou nesetkáváme s klasickými pohádkově „naivními“ pasážemi, přesto obsahují některé prvky, které jsou pro dětskou literaturu zcela typické: čaroděj se špičatým kloboukem, nadpřirozené bytosti či souboj dobra se zlem.

¹ KAST, Verena: Touha po druhém: O lásce v pohádkách. Portál, 2011. 176 s. ISBN: 978-80-7367-858-6, str. 8

² TOWNSEND, John Rowe: Written for Children. Scarecrow Press, 1996. 400 s. ISBN: 978-0810831179, str. 13

„Until we develop a new approach, we will not understand how a children’s novel can in fact be unique even though its characters, its story, its “simple” language, and even its central core of patterns and ideas are not.”³

J. R. R. Tolkien totiž dokázal to, co málokdo před ním - spojit milé, „dětské“ motivy s hlubokými a vážnými myšlenkami na filosofické úrovni, a to ve správném poměru. To je zřejmě jeden z faktorů, který zajistil jeho velkolepým příběhům „nesmrtelnost.“

Ve studii Petera Hunta, věnované dětské literatuře, najdeme následující srovnání: „Much more than other literatures, there is a fracture between contemporary and historical works; some books seem to remain eternally in its living canon; other non-contemporary works in some senses cease to belong to the species.“⁴

Tolkienův *Hobit* byl určen původně jeho vlastním dětem k vyprávění během večerů u rodinného krbu. Když zjistil, že příhody Bilba Pytlíka zaujaly stovky dalších lidí, rozhodl se pero neodkládat. Nakonec stvořil bezkonkurenční trilogii *Pán prstenů*, dílo, které uchvátilo zejména dospělou čtenářskou obec. Autor se tedy prokázal jako spisovatel pro všechny věkové kategorie.

Je možné říci, že Tolkien v tvorbě pro děti spatřoval i jisté nástrahy. Aby se vyhnul běžnému termínu „*fairy tale*“ (angl. „*pohádka*“), použil pro tuto oblast název „*Faërie*“, přestože mají obě slova původ ve staré angličtině a znamenají totéž.

„Zamýšlím psát o pohádkách, byť jsem si vědom, že je to neuvážené dobrodružství.“⁵

„*Faërie* cannot be caught in a net of words; for it is one of its qualities to be indescribable, though not imperceptible.“⁶

³ HUNT, Peter: *Literature For Children: Contemporary Criticism*. 1. vydání. Routledge, 1992. 220 s. ISBN: 978-0415068260, str. 5

⁴ HUNT, Peter: *Children's Literature: The Development of Criticism*. Routledge, 1990. 208 s. ISBN: 978-0415029940, str. 1

⁵ TOLKIEN, J. R. R.: *Pohádky*. Winston Smith, 1992. Překlad: Andrej Pastorek, Jan Čermák. 188 s. ISBN: 80-85643-05-7, str. 115

⁶ TOLKIEN, J. R. R.: *Tree and Leaf*. George Allen and Unwin, London, 1964. 73 s. ISBN: 978-0-00-710504-5, str. 15

„In that realm a man may, perhaps, count himself fortunate to have wandered, but its very richness and strangeness tie the tongue of a traveller who would report them.“⁷

Autor zde, mimo jiné, naznačuje fakt, že pohádky mají moc vtáhnout posluchače či čtenáře do jiného světa, proniknutého nepopsatelným kouzlem, které si každý může vykládat po svém. Důležité však je, že člověk by nikdy neměl přestat snít, ba naopak, měl by hledat ve fantazii odpovědi na své otázky. Tak, jako to dokázal i sám J. R. R. Tolkien.

1.2 O vztazích

Vztahy jako takové utvářely historii lidstva, byly příčinou spojenectví i nepřátelství a závisely na nich lidské osudy. Životně důležité vztahy a jejich význam popisují i prastaré eposy a legendy z různých konců světa nezávisle na sobě. Mezilidské vztahy fascinovaly také mnohé myslitele a učence. Existenciální filosofové je spojují s otázkou individuální identity a například francouzský filosof Lévinas jejich prostřednictvím vysvětluje jsoucnost.

„Je-li tedy metafyzika *touha* (touha po Jiném), je-li to tedy svého druhu intence, znamená to, že metafyzika je bytostně určitý *vztah*. Avšak velice zvláštní vztah, neboť právě vztah k Jinému.“⁸

Takto lze postihnout vztah k druhému člověku i k Bohu, neboť pro Lévinase byla spiritualita pevnou součástí života.

S tím do jisté míry souvisí otázka smrti: „Řekl jsem, že smrt druhého se mne týká víc než moje vlastní.“⁹ I toto téma je nedílnou součástí literárních příběhů, Tolkienovy nevyjímaje. Lze říci, že právě tajemství vztahu života a smrti vytváří napětí jejich zápletek.

⁷ TOLKIEN, J. R. R.: Tales from the Perilous Realm. HarperCollins Publishers, 2002. 178 s. ISBN: 9780007149124, str. 1

⁸ PETŘÍČEK, Miroslav: Úvod do současné filosofie. 4. vydání. Herrmann & synové, 1997. 180 s. ISBN: 9788080033057, str. 155

⁹ LÉVINAS, Emmanuel: Být pro druhého. Zvon, 1997. 65 s. ISBN: 80-7113-217-9, str. 18

„Spousta těch, co žijí, zaslouží smrt. A někdo umírá, ale zasluhuje život. Můžeš mu ho dát? Potom nevynášeš příliš horlivě rozsudky smrti. Protože ani ti nejmoudřejší nedohlédnou do všech konců.“¹⁰

Vztah ke smrti je důležitým tématem Tolkienových děl a je třeba se jím (s ohledem na jeho vlastní zkušenost i zkušenost jeho hrdinů) zabývat.

Následující kapitoly představí samotného autora Johna Ronalda Reuela Tolkiena a jeho životní příběh.

2 Tolkienovo mládí

2.1 Bloemfontein

Píše se rok 1890. Spojenému království Velké Británie a Irska vládne královna Viktorie, Britské impérium právě zažívá svůj největší rozkvět a rozšiřuje své území. Pod jeho správou se ocitá mnoho kolonií po celém světě a další přibývají. Během devatenáctého století si říše podmanila území na samotném jihu Afriky – původní holandskou kolonii, kterou Britové poprvé obsadili v devadesátých letech osmnáctého století. Tato oblast vynikala svým bohatstvím ukrytým pod zemí – nalezišti diamantů a zlatými žilami, což postupem času nabízelo lukrativní pracovní pozice a růžovou budoucnost nejednomu Evropanovi. Mnoho z nich se proto rozhodlo hledat štěstí na africkém kontinentu, tisíce kilometrů od domoviny. Podobný osud čekal také na muže jménem Arthur Reuel Tolkien.

Tento mladík se nejprve pokoušel prosadit jako bankéř na pobočce Lloydovy banky v Birminghamu. Pozice mu však nenabízela potřebnou výši platu, aby uživil svou rodinu, a tak nakonec podnikl razantní krok a vypravil se do jižní Afriky.¹¹ Poté, co musel vše podřídit své náročné práci, kdy často cestoval mnoho kilometrů mezi velkými městy, dosáhl kýženého úspěchu. Byl jmenován do čela významné bankovní pobočky v Bloemfonteinu, hlavním městě Oranžského svobodného státu, jak se tehdy nazývala část území na jihu Afriky, kde mu byl

¹⁰ TOLKIEN, J. R. R.: Pán prstenů – Společenstvo Prstenu. Argo, 2006. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 473 s. ISBN: 80-7203-829-X, str. 79

¹¹ CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 22

opatřen dům a získal dostatečný příjem peněz.¹² Teď už mohl požádat svou milovanou Mabel o ruku.

Mabel Suffieldová, které v té době bylo pouhých dvacet jedna let, se sama vypravila za svým budoucím mužem parníkem do Afriky. Po dlouhé a náročné cestě se konečně shledala s Arthurem a v roce 1891 byli oddáni a započali svou společnou cestu životem. Bloemfontein se Mabel zpočátku příliš nezamlouval. Město jako by bylo sešivané ze dvou různých celků – vyzařovalo nezastavitelný evropský pokrok, ale zároveň skromný tradicionalismus místních obyvatel. Na malém náměstí se shromažďovali holandští obchodníci a hlasitě se snažili prodat své zboží, zejména vlnu. Nedaleko ve středu městečka se tyčilo sídlo prezidenta, budovy parlamentu, kostel, nemocnice a obchody, za nimi však byly vidět prosté domky starousedlíků, kteří zde pásli svá stáda, neustále ve střehu před divokými šelmami. Mabel se o tomto místě vyjádřila v dopise rodině poněkud nelichotivě: „Hrozná díra, kde leda lišky dávají dobrou noc.“¹³ Sama by však odtud nikdy neodešla, protože by neopustila svého milovaného Arthura, který zde mezitím vybudoval slibnou kariéru. Zanedlouho se však objevil další pádný důvod – zjistila, že čeká dítě.

Když Arthur Tolkien psal začátkem roku 1892 dopis své milované matce do Birminghamu, byl už potomek na světě – spolu s Mabel se rozhodli pojmenovat svého prvorozeného syna John Ronald Reuel Tolkien.

Přestože byla Mabel v Bloemfonteinu šťastná, zvláště když jim dělal syn velkou radost, nemohla si pomoci a v hloubi srdce opět zatoužila podívat se do rodné Anglie. Útěchou jí mohly být vzácné návštěvy příbuzných z Birminghamu, které jí alespoň na pár dní připomněly staré dobré časy. Také se jí nedařilo přemluvit svého muže k cestě do vlasti, neboť tomu se v Africe líbilo a nehodlal svůj život měnit. Mabel se musela svého snu stejně na nějaký čas vzdát. Byla totiž opět těhotná.

Druhorozený syn byl pokřtěn jako Hilary Arthur Reuel Tolkien. I jemu horké jihoafrické podnebí prospívalo, na rozdíl od bratra, který ve vedru trpěl.

¹² CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 22

¹³ Tamtéž, str. 23

Matka se tedy s oběma chlapci rozhodla na čas přesunout na chladnější pobřeží u Kapského města. Po příjemných prázdninách se opět rodina shledala v Bloemfonteinu a Mabel se konečně dočkala – Arthur jí, dětem a chůvě obstaral jízdenky na cestu do Anglie. Sám se však rozhodl prozatím zůstat v Africe kvůli práci, protože by svou nepřítomností přišel o část peněz a to si rodina nemohla dovolit. Po úspěšné plavbě se Mabel po dlouhé době setkala se svou rodinou, kromě toho se starší syn cítil už o moc lépe. Nadšení ale nemělo dlouhého trvání. Za několik měsíců Mabel obdržela zprávu, že Arthur onemocněl revmatickou horečkou, a proto za nimi do Anglie nemůže přijet. Ani po Vánocích, strávených v Birminghamu, se Mabel nemohla zbavit strachu o manžela, a proto se i s dětmi a chůvou chtěla co nejrychleji vrátit do Bloemfonteinu. Rodina se však už nikdy nesetkala. Než se žena s dětmi vrátila, Arthur Tolkien zemřel a jeho tělo bylo již pohřbeno.¹⁴

2.2 Birmingham

Po této tragédii se rodina rozhodla opustit africké končiny a natrvalo se vrátit do Birminghamu. Matka se totiž musela postarat o syny a zajistit jim kvalitní vzdělání, které bylo v rodině velmi ceněné. Sama ovládala latinu, francouzštinu, němčinu a byla hudebně i výtvarně nadaná.¹⁵ Usadila se tedy s dětmi v domě svých rodičů a sourozenců. Malý Ronald postupem času spatřoval, že má k rodině Suffieldů blíže, než k příbuzným z otcovy strany. Našli se však jedinci, kteří Arthurovy syny milovali jako své vlastní, například teta Grace, otcova sestra, která chlapcům vyprávěla nejrůznější rodinné historky. Tvrdila, že jakýsi dávný předek statečně bojoval za arcivévodu Ferdinanda u Vídně a vysloužil si přezdívku *Tollkühn* (šíleně smělý). Tak prý Tolkienové přišli ke svému jménu. Jejich rodina si vůbec potrpěla na to, aby se k předkům chovala patřičná úcta, neboť na ně byli hrdí a tradice se dědily z generace na generaci.

Sám J. R. R. Tolkien jednou napsal: „Ačkoli jsem podle jména Tolkien, zálibami, nadáním a výchovou jsem Suffield.“¹⁶ Protože Mabel se s chlapci

¹⁴ CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 30

¹⁵ Tamtéž, str. 31

¹⁶ Tamtéž, str. 34

nemohla dlouho tísnit v jednom domě spolu se svými rodiči a sourozenci, hledala místo, které by jí i dětem mohlo být novým domovem. Jedno takové se nakonec objevilo – malebná vesnička s názvem Sarehole, která ležela jen kousek od Birminghamu, takže rodina stále mohla být v kontaktu. Ukázalo se, že Sarehole nabízí skvělé prostředí pro malého Ronalda i Hilaryho, kteří neustále podnikali dobrodružné výpravy po okolí. Tyto časy se jim do mysli zapsaly v podobě nádherných momentů dětské bezstarostnosti, lemované jedinečnou krásou anglického venkova. Vzpomínky na tatínka a Afriku tak postupně mizely a na jejich místo přicházely jiné, o mnoho radostnější zážitky. Oba chlapci si brzy našli přátele mezi místními dětmi, ačkoliv stále trochu vybočovali kvůli svému uhlazenému jednání a pěknému oblečení, neboť jejich matka důsledně dbala jak na výchovu a slušné mravy, tak na čistotu. Časem oba sourozenci chtěli nechtěli pochytili něco z místních zvyků, nikdy však nezapomněli na zásady, které jim rodina vštěpovala.

Jak rostli, matka Mabel je pomalu začala vést cestou vzdělání a sama je doma učila. Předávala jim základní dovednosti jako čtení a psaní, zároveň jim vysvětlovala slovíčka z cizích jazyků, které ovládala. To, jak se později ukázalo, mělo zcela zásadní vliv na Tolkienovu tvorbu, neboť malý Ronald se projevil jako velmi nadaný žák. Jazyky ho zkrátka neuvěřitelně fascinovaly už od dětství a toužil se je učit víc a víc. Přestože se ho matka snažila přesvědčit o kráse hudby, už nikdy ho nic nebavilo tak, jako zkoumání slov a jejich význam.

Další schopností, kterou si brzy osvojil, bylo kreslení. Nejčastějším námětem jeho umělecké tvorby byly krajiny a stromy, které tak miloval. I k tomu ho přivedla matka, neboť chlapce poučila o významu všeho živého a o důležitosti zachování zdravé přírody. Ronald, jako velmi vnímavé a laskavé dítě, tak považoval stromy za své přátele a velmi trpěl, když se jim nebo zvířatům ubližovalo. I to se později projevilo v jeho dílech.

Knihy malého Tolkiena provázely již od útlého dětství a tak si ke čtení rychle vybudoval náklonnost. Psané příběhy mu totiž umožňovaly uniknout z reality a na chvíli se přenést do vzdálených končin a prožívat dech beroucí situace a zajímavé osudy postav spolu s nimi. I v tomto případě patří poděkování jeho matce, která ho moudře a prozíravě k literatuře vedla. Mimo hodiny výuky

mu nabízela velké množství pohádkových knížek. *Alenka v říši divů* ho pobavila, ačkoli vůbec netoužil taková dobrodružství zažít. Naopak některé knihy ho neoslovily, přestože se jednalo o velmi kvalitní tituly. *Ostrov pokladů* se mu nelíbil a Andersenovy pohádky také ne, ba ani *Krysař z Hammeln*.¹⁷ Postupně si trénoval svou obraznost a fantazii, kterou uplatňoval i v životě. Projevovalo se u něj neobyčejné nadání na vytváření vlastních světů, které líčil tak barvitě a realisticky, až okolí nechtělo věřit, že nejsou skutečné. Zde je na místě zdůraznit, že prvky velkolepých a naprosto jedinečných děl, jako *Hobit*, *Pán prstenů* nebo prostředí fiktivní Středozemě (*Middle-earth*) obecně, se v mysli autora rodily již v průběhu jeho dětství. Kdyby mu tehdy někdo pověděl, že se stane jedním z nejslavnějších světových spisovatelů, jistě by tomu nevěřil. Zatím mu knížky poskytovaly milý způsob trávení volného času, ačkoliv měl domácí vzdělávání docela rád.

2.3 Nástup do školy

Matce bylo však jasné, že na učení chlapců sama dlouho stačit nebude a tak nastal čas staršího Ronalda poslat poprvé do školy. V prvním kole přijímacích zkoušek na Školu krále Edwarda bohužel neuspěl, o rok později ale přijat byl. Král Edward však nepatřil k nejlevnějším institucím. Kdyby s financováním nepomohla rodina, zřejmě by sedmiletý Ronald přišel o možnost kvalitního vzdělání. Škola to byla prestižní a kdysi ji navštěvoval i jeho otec. Nacházela se však v centru Birminghamu, což bylo pro chlapce příliš daleko a vlak si nemohli dovolit. Znamenalo to jediné – opustit svůj milovaný domek a přestěhovat se blíže. Pro Mabel, Hilaryho i Ronalda to bylo bolestné loučení. I když v Sarehole strávili pouhé čtyři roky, místo jim zkrátka přirostlo k srdci. „Čtyři roky,“ napsal Ronald Tolkien, když se ve stáří ohlížel zpět, „ale připadaly mi jako nejdelší část mého života a nejvíc mě formovaly.“¹⁸

Novým domovem se jim stalo Moseley, pošmourné předměstí Birminghamu, věčně umouněné od tmavého kouře, který vydechovaly místní továrny, všudypřítomný neklid a nepřítomné výrazy lidí proudících z práce do práce.

¹⁷ CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 36-37

¹⁸ Tamtéž, str. 39

Pohled na tuto scénérii byl vskutku truchlivý a o to víc jitřil vzpomínky na sluncem zalité a laskavé období v Sarehole. Ani pobyt v tomto temném domě však neměl dlouhého trvání. Jako by se nad nimi osud slitoval, museli Moseley opustit, neboť místo domu tam brzy měla stát požární stanice. Jako další stanoviště se naskytl pěkný domek u nádraží. Ani tady však necítily útulný nádech domova. Mabel se tu zkrátka nelíbilo a tak hledala dál. Kromě bydlení toužila po přátelském prostředí kostela, neboť víra pro ni byla velmi důležitá a vedla k ní i své děti. Zanedlouho našla Oratoř, ke které patřilo Gymnázium svatého Filipa, a hned vedle byl dům k pronájmu.¹⁹ To bylo trojnásobné štěstí – slibně vypadající kostel, škola, která byla levnější, ale přesto na dobré úrovni, volný domek k tomu. Bylo jasné, že se opět budou stěhovat.

Zprvu byli všichni tři nadšení. Jedním z kněží, kteří zde přebývali, byl otec Francis Xavier Morgan. Byl to člověk přátelský, bodrý a velmi osobitý. Na první dojem mohl působit poněkud neotesaně a hlučně (koneckonců, část jeho předků kdysi přišla ze Španělska), ale v jádru byl laskavý a srdečný. Mabel i oba synové se s ním brzy spřátelili a časem se stal nedílnou součástí jejich života. Dalo by se říci, že chlapcům nahrazoval jejich zesnulého otce a pro Mabel byl životní oporou a rádcem. Prostředí bylo vřelé a klidné, ale zdejší škola Ronaldovi zkrátka nestačila – jeho bystrý intelekt a jazykové nadání mnohonásobně předčily úroveň jeho vrstevníků, a tak se role učitele ujala opět jeho matka, než se příští rok vrátil ke Králi Edwardovi. Byla ráda, že se synovi dostává kvalitního vzdělání, a chtěla stejnou příležitost poskytnout i Hilarymu, který ale neuspěl u přijímacích zkoušek. Byl také chytrý, ale uměl si užívat i jiné životní radosti a nelpěl tolik na knihách jako bratr, a tak ho prozatím vzdělávala Mabel doma.

¹⁹ CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 41

2.4 Životní změny

Toto období plné stěhování a starostí o budoucnost svou i synů jí na zdraví rozhodně nepřidalo. Často v dopisech rodině psala o tom, že se cítí unavená a je toho na ni zkrátka moc. Nebylo jí dobře a v nemocnici jí diagnostikovali cukrovku. V této době ještě nebyla lékařská péče zdaleka tak rozvinutá jako dnes, a proto mohlo být i zdánlivě banální onemocnění pro pacienta fatální. Peněz nebylo nazbyt, a tak Mabel musela nemoci čelit víceméně sama. Útěchou jí mohlo být to, že Ronald, Hilary, otec Francis i celá rodina na ni myslela a snažila se pomoci. Dokonce mohla s chlapci strávit svou rekonvalescenci na venkově, v domě, který patřil Oratoři a bydlel tam listonoš se ženou.²⁰ Nebýt matčiny nemoci, byly by to nádherné časy. Rodině totiž připomínaly roky strávené v Sarehole a vracely se jim blažené vzpomínky. Bohužel, idyla neměla dlouhého trvání. Mabelin stav se zhoršoval, když na podzim upadla do diabetického kómatu a šest dní nato zemřela.²¹

To byla pro Ronalda i Hilaryho velká rána. Potom, co otec odešel, když byli malí, je nyní opustila i milovaná matka. Dlouho v nich zůstával hluboký zármutek, který se každý z nich snažil překonat po svém. Ve své poslední vůli Mabel ještě stačila jmenovat Francise Morgana poručníkem svých synů, což bylo to nejlepší, co pro ně mohla udělat. Měl je totiž skutečně rád a oni se na něj mohli s čímkoliv obrátit. Bylo jim nyní třináct a jedenáct let. Přestěhovali se k jedné z příbuzných, která jim poskytla volný pokoj. Dům se však nacházel v lokalitě, kde z okna mohli pozorovat jen městský ruch, což jim optimismu příliš nedávalo. Život u „tety Beatrice“, jak jí chlapci říkali, nebyl špatný. Oba byli nyní hrdými žáky Školy krále Edwarda, která nabízela slibnou perspektivu. A co víc, školní povinnosti jim neposkytovaly prostor pro smutek a stesk po rodičích. Zejména pro Ronalda však nebylo jednoduché oprostít se od temných myšlenek. Studium jazyků, které ho tak naplňovalo, ho zároveň neustále nutilo na matku myslet, neboť to byla ona, která ho k nim přivedla. Přes všechnen zármutek, který ho stále neopouštěl, si však řekl, že se škole bude věnovat o to víc, aby matčin odkaz nevyzimel. Když na

²⁰ CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 44

²¹ Tamtéž, str. 45

ni po letech opět vzpomínal, napsal: „Má drahá matka byla opravdová mučednice, a ne každému Bůh dopřeje tak snadnou cestu ke svým velkým darům jako Hilarymu a mně, když nám dal matku, která se upracovala a usoužila k smrti, jen aby zajistila, že zachováme víru.“²² Tím narážel na to, jak významnou roli v jejich rodině mělo náboženství. Bylo pro ně útěchou, ale zároveň mezi nimi a příbuznými vyvolalo nejeden spor. Mabel spolu se syny navštěvovala katolický kostel, kdežto ostatní členové rodiny se hlásili k církvi protestantské. Proto po Mabelině odchodu nebylo jednoduché určit, u koho budou Ronald a Hilary bydlet, neboť hrozilo, že by museli přejít k protestantům, což by si jejich matka nepřála. A tak byla jediná možnost ubytovat je u nábožensky nevyhraněné tety Beatrice.²³

Jazyky malý Tolkien ovládal s přehledem, dokonce stále přidával další a další, které toužil poznat. Jeho mimořádného zájmu si brzy všimli i vyučující, kteří mu rádi dávali nové podněty pro bádání. Bylo jasné, že má před sebou velmi slušnou kariéru filologa. Už v mládí totiž trávil čas například vymýšlením vlastních jazyků, které učil i bratra a své sestřenice. Zajímavé bylo, že jemu samému tento výjimečný koníček vůbec výjimečný nepřišel. V dospělosti Tolkien věřil, že podobné puzení k jazykové tvořivosti se vyskytuje u mnoha školních dětí.²⁴

2.5 Edith

Život v Birminghamu plynul, chlapci dospívali a brzy si našli mezi vrstevníky přátele, což jim přinášelo radostné okamžiky, kterých v poslední době měli tak zoufale málo. Otec Francis pro ně dokonce našel lepší bydlení – přestěhovali se k paní Faulknerové, jejíž dům byl jen pár kroků od Oratoře. V domě bydlela s manželem, dcerou, služebnou a také pohlednou devatenáctiletou dívkou. Jmenovala se Edith Brattová. Byla také sirotek a narodila se jako nemanželské dítě. O to víc byla ráda, když se k nim přistěhovali bratři Tolkienové. Staršímu Ronaldovi bylo tehdy šestnáct let a s Edith se brzy spřátelil. Rádi spolu trávili čas a dobře si rozuměli také proto, že sdíleli podobný

²² CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929str. 46

²³ Tamtéž, str. 47

²⁴ Tamtéž, str. 52

osud. Edith byla také talentovaná, a to hudebně. Dovedla krásně hrát na klavír a absolvovala i hudební školu. Měla blízko k zahájení kariéry klavíristky, ale osud ji přesto zavál k paní Faulknerové, také proto, že Edith zatím vystačila s penězi, které zdělila. Třebaže neholdovala studiu tolik jako Ronald, měli mnoho jiných společných zájmů, které je sblížovaly. Časem však zjistili, že je spojuje i něco víc, než pouhé přátelství. Vznikla mezi nimi láska.

Tomuto poutu však okolí zprvu nepřálo. Scházeli se tajně, ale ve čtvrti, kde se všichni navzájem znali, se o jejich vztahu zanedlouho dozvěděl i otec Francis. Ten v Edith viděl příčinu Ronaldovy nesoustředěnosti ve škole a chtěl po něm, aby román ukončil. Mladý Tolkien měl ke svému poručníkovi, který pro něj byl téměř otcem, úctu a vážil si jeho péče. Proto vztah naoko ukončil. Otec Francis totiž zařídil, aby se oba jeho svěřenci přestěhovali z domu paní Faulknerové.

Přišel čas, aby Ronald zkusil své štěstí na univerzitě v Oxfordu. Usiloval o stipendium, neboť bez finanční pomoci od školy by na velkolepé prostředí kampusu mohl rychle zapomenout. Přes neúprosné kolo zkoušek se však dostala jen hrstka šťastlivců a tak nebylo divu, že se na poprvé neumístil. Rozhodl se, že svou dosavadní práci jen tak nezavrhne a chtěl si zkoušky zopakovat. Jindy by se možná naplno ponořil do studia, ale teď, když poznal, co je to láska, se nedokázal plně soustředit. Situaci mu navíc komplikoval fakt, že svými tajnými schůzkami s Edith jde proti svému poručníkovi, což ho trápilo. Otec Francis měl za Ronalda zodpovědnost až do jeho jednadvaceti, jak předepisoval britský zákon. Jemu však bylo teprve osmnáct. Nesměl se s Edith vídat, dokonce ani psát dopisy. Poslední, co směl, bylo, aby ji vyprovodil k vlaku na cestu do jejího nového domova v Cheltenhamu a dal jí navždy sbohem.²⁵

Ronaldovi tak nezbývalo nic jiného, než přes všechny stesk, který v sobě potlačoval, se opět vrátit ke knihám a učení. Poslední ročníky na škole Krále Edwarda mu naštěstí přijemňovala milá společnost jeho přátel. Sám Tolkien byl společenský typ, téměř s každým dobře vycházel, a proto byl v kolektivu oblíbený. Navíc ho obklopovali podobně smýšlející a nadaní spolužáci, se kterými

²⁵ CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 60

vždy našel společnou řeč. Mezi jeho nejlepší kamarády patřil Christopher Wiseman. Nejen podle jména to byl velmi chytrý chlapec a stejně jako Tolkien usiloval o další studium na univerzitě. Spolu s několika dalšími přáteli ze školy založili skupinu s názvem Čajový klub, podle častých schůzek v knihovně, kde debatovali nad šálkem čaje. Po čase spolek přejmenovali na Barrowovskou společnost, podle oblíbené čajovny. Mezi sebou však používali zkratku Č. K., B. S. (*T. C. B. S.*), která vznikla spojením počátečních písmen obou dvou skupin. Ukázalo se, že pro všechny členy je jejich přátelství velkým přínosem, neboť si navzájem předávali literární poznatky a podněty k tvorbě a studiu. Už během školy se totiž Tolkien pokoušel kromě vymyšlených jazyků vytvářet i díla literární, ať už příběhy, básně nebo odborné články. Opět nutno podotknout, že v mládí dokázal hovořit kromě dalších jazyků také plynule latinsky, řecky, gótsky nebo anglosasky. Už pouze tím by se dal zařadit mezi výjimečné studenty. Jeho neuvěřitelná píle mu naštěstí v této době přinesla ovoce také v podobě úspěšně složených zkoušek o stipendium na Oxford.

Ještě než nastoupil na svou vysněnou univerzitu, strávil léto cestováním s bratrem Hilarym, který už nestudoval a nyní se živil jako farmář.

3 Tolkien spisovatel

3.1 Vzhůru na Oxford

Život na akademické půdě Tolkienovi velmi prospíval. Dalo by se říci, že pro něj byl jako stvořený. Mohl studovat vše, co ho zajímalo, zlepšovat své jazykové dovednosti a ve volném čase debatovat s ostatními studenty. Měl sice jen skromný finanční obnos, ale to mu ve štěstí nebránilo. Jeho záliba být ve společnosti přátel ho provázela už od dětství a ani v Oxfordu tomu nebylo jinak. Naprostá většina jeho kamarádů byli muži. „Na přednášky sice chodil jistý počet studentek, ale ty bydlely v ženských kolejích, ponurých enklávách na předměstí, a kdykoli se přiblížily k mladému muži, nezbytně u toho musela být gardedáma. A muži stejně byli raději sami mezi sebou.“²⁶ Tato skutečnost zřejmě později

²⁶ CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 72

ovlivnila i tvorbu samotného Tolkiena – v jeho knihách jsou totiž hlavní hrdinové většinou muži. Ženy mají také významnou roli a autor na ně rozhodně nezapomíná, ale tomuto tématu se práce bude věnovat později.

Po dobu studia Tolkien stačil kromě přednášek a seminářů pracovat také na svém smyšleném světě a jazycích. Pokud se zaměříme na studentské období z literárního hlediska, v této době Tolkien udělal významný pokrok. Díky finskému eposu *Kalevala* se mu dostalo potřebné inspirace, aby právě na základě finštiny vynalezl jazyk, posléze známý jako „quenijština“ čili Vznešená elfština.²⁷

Stále také myslel na svou Edith a snažil se do deníku psát vše, co by býval řekl jí. To, co k ní pořád cítil, se promítalo i do dramát, jejichž byl autorem. Když konečně 3. ledna oslavil své dvacáté první narozeniny, hned ten den napsal Edith dopis. Nyní už za něj otec Francis nezodpovídal, tudíž mu ani nemohl zakázat, aby se s ní vídal. Tolkienovo velké očekávání však bylo vzápětí vystřídáno šokem – Edith mu oznámila, že je zasnoubená.

Ačkoliv by se taková situace zdála mnohým beznadějná, v případě Edith a Ronalda tomu tak nebylo. Tolkien se totiž nemínil vzdát své lásky jen tak a Edith v skrytu duše věděla, že tím pravým je pro ni Ronald. K zasnubám svolila hlavně proto, že už nedoufala, že by ji po letech stále chtěl, a obávala se posměšků lidí.²⁸ Když se znovu shledali, slíbila mu, že zasnuby zruší a vezme si jeho. To Ronaldovi opět vrátilo naději a štěstí, takže se v klidu mohl vrátit ke studijním povinnostem.

V této době se začal soustředit zejména na angličtinu. Dosahoval výborných výsledků a vyučující si toho všímali. Kromě toho však stále nemohl odolat pokušení bádát nad starými spisy, jako byly například norské ságy a básně – *Mladší a Starší Edda*. Zcela ho pohltilo vyobrazení mytického světa, což přirozeně opět ovlivnilo jeho tvorbu. Obecně by se dalo říci, že toto období Tolkienova života položilo v jeho mysli základy pro budování a rozvíjení jedinečného fantastického vesmíru.

Edith podobné nadšení příliš nepociťovala. Kvůli Ronaldovi musela opustit anglikánskou církev a stát se katoličkou, za což ji strýček, u kterého bydlela,

²⁷ CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 978802572092978, str. 78

²⁸ Tamtéž, str. 79 - 80

vykázal z domu. Spolu se svou sestřenicí Jennie se přestěhovaly do Warwicku, kde je Tolkien navštěvoval. Měla sice nyní vlastní domek, ale kromě vztahu s Ronaldem ve svém životě cítila prázdnotu. Jako hudebnice se nemohla nikde uplatnit, a tak ji netěšila už ani hra na klavír. Snažila se alespoň zapojit do dění v kostele, ale přátelství s nikým nenavázala. „Proto ji dráždily Ronaldovy dopisy popisující život v Oxfordu, který byl samý večírek, „výtržnost“ a chození do biografu.“²⁹ Navíc se vídal se členy Č. K., B. S., což mu připomínalo staré dobré časy u Krále Edwarda.

3.2 Válka

Přišel rok 1914 a svět se ponořil do temného stínu. Vypukla první světová válka. Anglie se postavila proti Německu a na frontu mířily tisíce mladých mužů. Tolkien však toužil po půdě akademické a ne válečné, proto zatím pokračoval ve studiu. „Trochu se rozveselil, když se dozvěděl o existenci programu, podle něhož by mohl absolvovat bojovou přípravu na univerzitě, ale nástup k vojsku odložit, dokud nedostuduje.“³⁰

Dobu strávenou vojenským cvičením prokládal setkáváním se členy Č. K., B. S. a věnoval se rovněž psaní básní. Jeho tvorba se nyní soustředila zejména na veršované příběhy, jejichž děj zasazoval do svých vlastních fantastických světů. Mimo jiné v tuto dobu stvořil báseň o Tomu Bombadilovi, který později vystupuje i v trilogii *Pán prstenů*. Obzvláště zajímavé na Tolkienově spisovatelství je to, že sám sebe nevnímal jako samotného tvůrce světů, nýbrž jako „badatele“, který tyto světy zkoumá. Když čtenáři našli v knihách pasáž, které nerozuměli, a obraceli se na něj, odpovídal jim, že podrobnosti musí teprve zjistit. Nikoliv domyslet, ale zjistit. Dalo by tedy říci, že i samotného Tolkiena mnohdy zajímalo, jak se jeho vlastní příběh vyvine. Přes vzrůstající napětí ve společnosti byl však Tolkien docela spokojený. Uvědomoval si, že příjemné časy brzy pominou, a o to víc si jich vážil.

Přišla doba, které se obával. „Blížilo se nalodění do Francie, a tak se s Edith rozhodli, že se před odjezdem vezmou, protože strašlivé ztráty britských

²⁹ CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 89

³⁰ Tamtéž, str. 93

jednotek jasně ukazovaly, že se možná nikdy nevrátí. Stejně už čekali dost dlouho, vždyť jemu bylo čtyřicet a jí sedmadvacet.“³¹ A tak si před oltářem ve Warwicku slíbili věrnost, dokonce s požehnáním otce Francise.

Jen co si Edith začala říkat paní Tolkienová, rozhodla se, že se svým mužem bude co nejdéle. Provázela ho, kam jen mohla, ale přesto se brzy museli rozloučit. Ronald byl vázán povinností k vlasti a tak i jeho odvezla loď do Francie, konkrétně do tábora v Étaples. Odtud se jeho prapor zanedlouho vydal na frontu.

Jindy by malebná krajina kolem řeky Sommy představovala báječné místo pro dovolenou. Nyní však byla zdevastována neúprosnými stopami války, vše zelené a živé bylo rozdupáno a potřísněno mazlavým bahnem a krví. Vojáci neklidně čekali na chvíli, kdy zazní povel k přesunu do zákopů. Jednotlivé oddíly se k německým vojákům blížily postupně. Tolkienův prapor zatím vyčkával. Jeho však šířily obavy, neboť mezi vojáky byli i jeho přátelé z Č. K., B. S. Noviny každým dnem přinášely hrozné statistiky o počtu padlých, což mužům na odvaze nepřidávalo. Jen první den zemřelo dvacet tisíc Spojenců. Všude člověka provázel pach rozkládajících se těl, která mnohdy ani nedržela pohromadě. Pokud se vojáci nevrhali do boje, museli kopat hroby pro své padlé druhy. K tomu všemu vznikalo nedorozumění mezi veliteli, za což mnohdy jejich muži zaplatili životy.

Čtrnáctého července 1916 se Tolkien poprvé zúčastnil ostrého boje. Vykonával funkci signalisty, ale technika byla záhy vyřazena nebo odposlouchávána Němci. Museli se spoléhat jen na světelné vzkazy, posly nebo poštovní holuby. Tolkien zatím zůstával nezraněn. Jeho přátelé však už takové štěstí neměli. Hned v prvním dnu bitvy padl Rob Gilson, brzy ho následoval G. B. Smith. Ronaldovi teď zbýval už jen Christopher Wiseman, který sloužil u námořnictva. Byli to poslední dva členové Č. K., B. S., kteří zůstali naživu. Ještě před válkou si však všichni čtyři slíbili, že ať se stane cokoliv, jejich spolek vždy přetrvá.³² Po nějaké době Tolkien ze smrtícího pekla unikl – onemocněl zákopovou horečkou a byl převezen do Anglie, kde se shledal s Edith.

³¹ CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 100

³² Tamtéž, str. 108

3.3 Rekonvalescence

Nemoc se mu neustále vracela, což ho ušetřilo toho, aby se na frontu vrátil. Během své rekonvalescence se alespoň částečně mohl opět věnovat tvorbě. Ponořil se do bádání nad severskou mytologií, které prokládal psaním vlastních pověstí z fantastického světa. Později z této usilovné práce vznikl *Silmarillion (The Silmarillion)*, tedy kniha o dávné historii Středozemě. Už v této době byl však stvořen první ucelený příběh – *Pád Gondolinu (The Fall of Gondolin)*. Snad ve všech Tolkienových dílech se objevují bojové scény, pomocí kterých se do knih promítají válečné zážitky samotného autora. „Styl „*Pádu Gondolinu*“ naznačuje, že Tolkien byl ovlivněn Williamem Morrisem, a není nerozumné předpokládat, že velká bitva, jež tvoří ústřední část příběhu, tak trochu vděčí za svou inspiraci Tolkienovým zážitkům na Sommě – nebo spíše jeho reakci na tyto zážitky, protože boj v Gondolinu má hrdinskou vznešenost, která modernímu válčení úplně chybí.“³³

William Morris byl anglický spisovatel a umělec devatenáctého století, který měl podobné literární zaměření jako Tolkien, věnoval se totiž jak historickým textům, tak tvorbě vlastních světů. Motiv „hrdinské vznešenosti“ svým způsobem protkává a spojuje veškerou Tolkienovu tvorbu. Ať už totiž nahlédneme do jakékoliv jeho knihy, morální stránka postav je velmi propracovaná a přitom nepřipomíná patos. Proto je jeho styl tak jedinečný, osobitý a nenapodobitelný.

Rekonvalescence se ukázala být velmi užitečná. Nejen, že se Ronald Tolkien cítil lépe, ale stihl sepsat i další příběh – *Húrinovy děti (The Children of Húrin)*. Pozorný čtenář si v tomto díle jistě povšimne několika pasáží, které jako by pocházely z pradávných legend o časech, kdy byl svět ještě mlád. Tolkien svůj zájem o starobylé eposy a pověsti dokázal zakomponovat do své tvorby vskutku bravurně.

Rok 1917 byl pro Ronalda a Edith velmi významný – narodil se jim prvorozený syn jménem John Francis Reuel Tolkien. Časy se nyní zdály být

³³ CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 115

šťastnější, přestože válka pořád trvala. Ronald byl stále ve vojenské službě a tak se o syna starala většinou Edith. Zákopová horečka o sobě dala tu a tam vědět a tak se Tolkien musel opět podrobit léčbě v nemocnici. Stále však toužil po tom, aby se vrátil na univerzitu a mohl usednout ke svým knihám. Když v roce 1918 válka utichla, jeho přání se mu splnilo a spolu s rodinou se přestěhoval do Oxfordu.

3.4 Síla vztahů

Dalo by se říci, že po válce se jeho život vrátil do starých kolejí. Mohl opět studovat, psát a večer se vracet k milující rodině. Jak léta plynula, malému Johnovi přibyl sourozenec – Michael Hilary Reuel Tolkien. Jejich otec se snažil vydělat peníze jako lektor angličtiny v Leedsu. Nebylo to špatné povolání. Nyní své rozsáhlé znalosti předával studentům, scházel se s přáteli a pokračoval v tvorbě. Bylo mu pouze třicet dva let, když se stal profesorem. K tomu všemu Edith porodila třetího syna, kterého pojmenovali Christopher Reuel na počest Tolkienova přítele Christophera Wisemana. Byl to právě tento syn, který ještě donedávna živil odkaz svého otce a postaral se o vydání jeho děl, která nestihl dokončit. Poskytl tak oddaným čtenářům po celém světě příběhy ze Středozeemě, které by možná upadly v zapomnění, a to by byla velká škoda.

V Tolkienově životě nyní nastává poměrně dlouhá éra, během které se téměř nic zásadního neděje, kromě toho, že se mu narodí čtvrté dítě. Je to vysněná dcera Priscilla Mary Reuel. Zatímco se Edith věnuje potomkům, on přednáší na univerzitě (tentokrát oxfordské), kde se mimo jiné setkává s důležitou osobou – C. S. Lewisem, pozdějším autorem *Narnie*. Brzy se z nich stali dobří přátelé, protože měli mnoho společného. Oba se zajímali o prastaré příběhy, jako je třeba staroanglický epos *Beowulf* nebo islandská *Sága o Grettim*, a rádi nad takovými tématy diskutovali.

Ze společenství literárních nadšenců se zrodily skupiny po vzoru dávné Č. K., B. S. Během pobytu v Leedsu byl Tolkien členem Klubu Vikingů, nyní na Oxfordu spolu s kolegy založil Uhlohryzy. Tento poněkud zvláštní název označuje ty, kteří se v zimě rozvalují tak blízko ohně, že „hryžou uhlí“ a v islandštině zní

Kolbítar.³⁴ Po večerech ještě Tolkien stíhá psát příběh pro své děti, které si jeho vyprávění velice užívají. Hlavním hrdinou je zajímavý mužiček, který je netradiční jak svým vzhledem, tak svými zvyky. Bydlí v noře, má rád dobré jídlo a své pohodlí by za nic nevyměnil. Jmenuje se Bilbo Pytlík.

3.5 Hobit

Z nezávazných hobitích příhod se nakonec zrodila jedna z Tolkienových nejznámějších a nejtypičtějších knih. Nejen on sám, ale i širší okolí v *Hobitovi* (*The Hobbit, or There and Back Again*) spatřovalo velký potenciál. Přemýšlení nad Bilbovými neočekávanými dýchánky a cestami tam a zase zpátky Tolkiena naprosto pohltilo. Ne že by měl málo práce na univerzitě, ale touha zjistit, jak dobrodružství bude pokračovat, převládala. Jak sám s oblibou říkal, příběhy *nevymýšlel, nýbrž objevoval*.

Kromě ohromného talentu a neuvěřitelné pracovitosti bylo pro Tolkienovu tvorbu klíčové i něco dalšího – přátelství a debatování s kolegy. Ukázalo se, že právě to bylo pro něj velkou motivací ve spisovatelské činnosti. Díky možnosti probírat navzájem své myšlenky a náčrty si členové knižního klubu pomáhali směřovat svou literární tvorbu kupředu. Tolkien totiž hluboce věřil v hodnotu opravdového přátelství a tak ani případná kritika nedělala zlou krev. Poprvé od doby, kdy polovina Č. K., B. S. padla v bitvě na Sommě, pocítil nostalgickou atmosféru při večerních diskusích nad šálkem čaje.

Jedním z jeho nejvěrnějších rádců a kamarádů byl výše zmíněný C. S. Lewis, přezdívaný Jack. Nelze tvrdit, že to bylo přátelství od prvního setkání – Lewis se dokonce s Tolkienem rozcházel v mnoha ohledech a jeho touhu po reformách na univerzitě neschvaloval. Postupem času však zjistili, že sdílejí i mnoho společného, a tak původně čistě pracovní vztah získal přátelský nádech. Tolkien dokonce získal Lewise i pro oxfordské změny a udělal z něj člena Uhlohryzů.³⁵

Další zajímavou pasáží v jejich přátelství je otázka náboženství. Je známo, že takové téma dokáže rozmetat i sebevřelejší vztah, pokud chybí vzájemný

³⁴ CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 146

³⁵ Tamtéž, str. 172 - 173

respekt a tolerance k odlišným názorům. Vzhledem k tomu, že Lewis pocházel z protestantské rodiny a v mládí se dokonce zajímal i o pohanskou mytologii³⁶, byl téměř Tolkienovým opakem. Přesto si opět k Bohu cestu našel, právě i díky Tolkienovi. Stálo za tím nesčetné množství filosoficko-religionistických debat, které zahrnovaly témata jako obětování, vzkříšení a mýtus. Právě poslední zmiňované bylo důvodem, proč Lewis zprvu nesdílel křesťanský zápal. Legenda o Kristově ukřižování a opětovnému navrácení mezi živé mu zněly jako mýtus, jakkoliv se mu Tolkien s přítelem Hugem Dysonem snažili vysvětlit, že i mýtus může být založen na pravdě. „*Ale mýty jsou lži, tvrdil Lewis, třebaže lži šeptané skrze stříbro.*“³⁷ Několikahodinová debata vyvrcholila přesvědčením Lewise, který pochopil a dokonce křesťanskou víru přijal za svou. Časem však znovu pocítil náklonnost k protestantskému prostředí a Tolkienova představa udělat z něj katolíka se tím pádem zhroutila. Lewisova náboženská transformace se následně promítla do nejednoho jeho díla. Jako příklad můžeme použít právě ságu o Narnii, která obsahuje myšlenky jak typicky křesťanské, tak i prvky pohanské. Možná ani sám Lewis by si v mládí nepomyslel, jak moc pro něj bude téma víry v životě zásadní.

Časem byla založena nová literární skupina, která nesla název The Inklings, což by se dalo přeložit jako „Tušitelé“, ale zároveň to znamenalo „Inkoustáta“. Název byl zděděn, neboť spolek založil jeden z bývalých oxfordských studentů, kterého Tolkien i Lewis znali a tak pokračovali v jeho odkazu.³⁸

Nyní se již přesouváme do zásadního úseku v Tolkienově životě, co se tvorby týče. Knihu *Hobit* začal psát zřejmě v roce 1930 nebo 1931. Pro Tolkiena bylo totiž typické, že to, co ho zrovna napadlo, spontánně zaznamenal na kus papíru, který byl zrovna po ruce, a jednotlivé části mu Edith pomáhala později přepisovat. Velká část jeho myšlenek a nápadů se nejprve nacházela na zadních stranách studentských písemných prací.³⁹ Jak již bylo naznačeno, *Hobit* začínal

³⁶ CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929 str. 174

³⁷ Tamtéž, str. 175

³⁸ Tamtéž, str. 177

³⁹ Tamtéž, str. 147

jako jeden z mnoha příběhů, bez jakékoliv aspirace na ucelené vydání, které by se snad dočkalo slávy. Tolkienovým záměrem bylo původně jen pobavit své ratolesti. Byla to Elaine Griffithsová, Tolkienova studentka, která toto dílo jako první doporučila své známé z Oxfordu, a ta žádala jeho publikaci.⁴⁰ Kniha nakonec byla dokončena a v roce 1937 vydána. Netrvalo dlouho a Bilbovy příběhy si získaly srdce mnoha čtenářů, kteří lačnili po dalším díle. To bylo pro Tolkiena poněkud překvapující, neboť děj vnímal jako uzavřený a bez záměru nabídnout pokračování. Přesto takovou možnost nezavrhoval a měl alespoň o čem přemýšlet. Pro čtenáře byly totiž podobné historky daleko atraktivnější než *Silmarillion*, který svou složitostí a vážností ani zdaleka nepřipomínal rozverně příběhy z hobitů nory. Tolkien ale za vrchol své tvorby považoval právě *Silmarillion*, tedy knihu o dávné historii Středozemě, která popisuje úplný začátek tohoto fantastického světa. Jeho snaha toto dílo publikovat se však nesetkala s pozitivní odezvou, a proto byla kniha uceleně vydána až čtyři roky po Tolkienově smrti v roce 1977.

3.6 Pán prstenů

Je možné, že i sám Tolkien byl zvědav, jak by mohl Bilbův příběh pokračovat, a proto zkusil napsat úvod v podobném duchu jako u *Hobita*. Kapitola s názvem „Dlouho očekávaný dýchánek“ na čas zůstala bez navázání, neboť bylo nezbytné si dobře rozmyslet, jakým směrem se děj bude ubírat. Rozumným krokem se zdálo být vytvoření nové postavy, která by opět měla co dočinění s Prstenem. Logicky z toho vyplynulo, že Prsten by mohl zdědit Bilbův potomek. Nikde však nebylo naznačeno, že Bilbo má rodinu, a tak měl všechen majetek převzít jeho synovec. Po několika námětech na jméno byl tento mladý hobit pojmenován Frodo. K němu později přibyli dva společníci, kteří ho na cestách doprovázejí. Zatím se vše vyvíjelo celkem slibně a zdálo se, že si milovníci *Hobita* opět přijdou na své. Postupem času se však děj začal vyvíjet poněkud méně optimisticky, než tomu bylo v prvním díle. Náhle se objevil motiv Černého jezdce, který rovněž usiloval o Prsten. „Nevědomky a obvykle bez přemýšlení

⁴⁰ CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 213

Tolkien v příběhu uhýbal od humorného stylu *Hobita* k čemusi temnějšímu a vznešenějšímu a pojetím bližšímu *Silmarillionu*.⁴¹

V dalších kapitolách již měl Tolkien celkem jasnou vizi. Bilbův prsten, jenž k němu doputoval během poutě za osvobozením trpasličího Království pod Horou od Šmakovy tyranie, měl stále hrát zásadní roli. Byl to prsten, který si ukoval temný pán Sauron, aby pomocí něho ovládal další prsteny: tři, které patřily elfům, sedm trpasličích a devět, které vlastnili králové ze světa lidí. „Jeden prsten vládne všem, Jeden jim všem káže. Jeden všechny přivede, do temnoty sváže.“⁴² Autor své nové dílo pojmenoval a děj už se mohl naplno rozvinout. „Bylo už vlastně jasné, že *Pán prstenů* není ani tak pokračováním *Hobita* jako pokračováním *Silmarillionu*.“⁴³ Tolkien zde mohl skloubit jak své nadání pro psaní milých příběhů, tak svou vášeň pro mytologii a historii, mnohdy plnou vážných témat.

Když v roce 1939 opět vypukla válka, Tolkienovi synové již opustili rodný dům, kde zůstala jen nemladší dcera Priscilla. Nejstarší John, který také tíhl ke studiu angličtiny, se měl brzy stát knězem, Michael po studiích zakotvil u protiletectvých dělostřelců a Christopher ještě pobýval na oxfordské Trinity College.⁴⁴ Ponurá a tíživá atmosféra války nemohla zastavit fungování společnosti ani Tolkienovu tvorbu. Bylo mu již kolem padesáti let, stále si však udržoval svůj zápal pro psaní a s neuvěřitelnou pečlivostí propracovával sebemenší detaily. Nejednou se tím sám uvrhl do slepých uliček, protože vyžadoval, aby do sebe vše stoprocentně zapadalo. Když nejmladšího Christophera odveleli na jih Afriky, jeho otec mu neustále psal dopisy a informoval ho o vývoji příběhu.

Mezitím se svou tvorbou prorazil i C. S. Lewis – Narnie se čtenářům líbila skoro stejně jako *Hobit*, což Tolkiena poněkud rozčilovalo. Jeho názor na přítelovo psaní totiž nebyl příliš pozitivní. Navíc se domníval, že převzal část inspirace od něj a vytvořil si svůj vlastní svět, což byla dosud jen Tolkienova

⁴¹ CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 221

⁴² TOLKIEN, J. R. R.: *Pán prstenů: Společenstvo prstenu*. Ilustrované vydání. Argo, 2006. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková, 480 s. ISBN: 9788072038299, str. 68

⁴³ CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 226 - 227

⁴⁴ Tamtéž, str. 228

výsada. Dalším problémem byla skutečnost, že Lewis svou ságu dokončil za sedm let, kdežto Tolkien se prostředím Středozemě věnoval mnohonásobně déle. Proto mezi nimi přátelství ochladlo a trochu se odcizili. Jak léta plynula, Tolkien psal i jiné knihy, jako byl třeba *Farmář Giles z Hamu (Farmer Giles of Ham)*, *Nimralův list (Leaf by Niggle)* a mnoho dalších. Sám ale považoval za klíčové dílo *Pán prstenů*, kterému věnoval nejvíce času.

Když v roce 1949 příběh zakončil, měl před sebou ještě mnoho hodin revidování a opravování. Přesto mu i sám C. S. Lewis v dopise složil poklonu za tak velkolepé dílo.

Nyní bylo třeba vyřešit otázku vydání knihy. Tolkien stále tvrději trval na tom, aby byl vydán i *Silmarillion*, ke kterému choval výjimečný vztah a považoval ho za své magnum opus. Nakladatelství jej však odmítlo s tím, že se svou náročností vzdaluje od funkce „následníka *Hobita*“, a žádali něco jiného. Když byl nyní po dvanácti letech *Pán prstenů* dokončen, byli ochotni vydat jej, ale dělal jim starost obrovský rozsah díla. Padl proto návrh na rozdělení knihy, což Tolkien zprvu razantně odmítl. Když ale viděl, že bez tohoto kroku se *Pán prstenů* zřejmě do rukou čtenářů nedostane vůbec, svolil. S vydavatelem Unwinem, který publikoval i *Hobita*, se rozhodli dílo rozdělit na tři části – *Společenstvo prstenu*, *Dvě věže* a *Návrat krále*. „(...)Tolkien by byl dal u třetího dílu přednost názvu „Válka o Prsten“, protože by toho méně prozrazoval.“⁴⁵ Než byl první díl oficiálně vydaný, Tolkien zažíval téměř stavy zoufalství, protože se dozvěděl, že si tiskaři svévolně pozměnili některá slova, grafická stránka byla zjednodušena a hrozilo, že kniha nebude odpovídat autorovým představám. K tomu všemu nebylo jisté, zda se čtenářům „dětského“ *Hobita* bude přechod na vážnější úroveň *Pána prstenů* líbit, a tedy jestli kniha přinese nějaký zisk.

První recenze *Společenstva* byly velmi různé. O jednu z prvních se postaral C. S. Lewis, který se snažil příteli pomoci a knihu vychválil, jak jen se dalo. Brzy se však objevila i negativní kritika – zčásti i kvůli Lewisovi, kterého někteří považovali za spisovatele nevalné úrovně, a možná jen proto odmítli i Tolkienovo dílo, které se Lewisovi líbilo. Dalším důvodem mohla být i okolnost, že čtenář,

⁴⁵ CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 256

který se do příběhu skutečně „nepoloží,“ může vnímat malé povrchní útržky hlavních myšlenek jen jako pouhý souboj „dobra se zlem“. Ti, kdo přečetli *Hobita* i celou trilogii *Pána prstenů*, však musí uznat, že díla nabízejí daleko hlubší úvahy, které jsou podány vznešeným a přesto srozumitelným jazykem. Přes všechny nepřejícné recenze měl první díl úspěch a tisíce čtenářů se nemohly dočkat pokračování. Obdobně na tom byl i díl druhý – *Dvě věže (The Two Towers)*, po němž mělo konečně přijít velkolepé finále příběhu v podobě *Návratu krále (The Return of the King)*. Pro Tolkiena bylo toto období nesmírně náročné – musel co nejrychleji dokončit dodatky ke knihám a jeho syn Christopher proseděl nespočet hodin nad úpravami jednotlivých map v knihách obsažených.

Když byly všechny tři díly vydány, bylo možné psát kritiky na ucelený příběh. Byl to opět C. S. Lewis, který knihu hodnotil – samozřejmě kladně. Ohlasy byly zajímavě vyhraněné – lidé knihy buď milovali, nebo nenáviděli. Tolkienovi to nevadilo. Byl si vědom toho, že vydáním kompletní knihy se vyřešilo mnoho problémů a on se mohl na čas zase věnovat své akademické práci. Teď již bylo jasné, že kniha zisk přinese. Navíc už měl svá léta a začínal přemýšlet o důchodu.

3.7 Frodo žije

Počáteční pochyby o tom, zda příznivci ocení pokračování příběhů ze Středozemě, byly rozptýleny. Z *Pána prstenů* se dokonce brzy stal fenomén, který fanoušci živí dodnes. Obzvláště zapůsobil na americké studenty, kteří v Tolkienových myšlenkách spatřovali nadčasová a aktuální témata, jako například ochrana přírody, význam vzájemných vztahů a boj za správnou věc. Trilogie se stala bestsellerem, a to zejména ve studentských kruzích. „Na Yale se trilogie prodává rychleji než Goldingův *Pán much*, když byl na vrcholu. Na Harvardu předhání Salingerovo *Kdo chytá v žitě*.“⁴⁶ Bylo až neuvěřitelné, jaké popularity Tolkienovo dílo dosáhlo. „Začaly se objevovat placky s nápisy jako „Frodo žije“, „Gandalfa prezidentem“ a „Navštivte Středozem“.“⁴⁷ Po celém světě se fanoušci scházeli, aby vzdali hold svým hrdinům. Pořádali hobití slavnosti, oblékali se jako postavy z knih a diskutovali nad myšlenkami, které jim

⁴⁶ CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 270

⁴⁷ Tamtéž, str. 270

dodávaly sílu v každodenním životě. Sám Tolkien byl z takové vlny popularity přinejmenším zaskočen. Fanoušci, novináři i akademici z nejrůznějších zemí ho začali pronásledovat na každém kroku, tlačili se u jeho dveří, jen aby ho zahlédli nebo získali odpovědi na své otázky. Dům Tolkienových byl záhy doslova přeplněn dopisy a dary od čtenářů, kterým autor vytrvale odepisoval své díky. Vidina poklidného stáří stráveného v anonymitě se rozplývala.

Přes neustálé návštěvy veřejnosti se Tolkien snažil trávit čas se svou ženou Edith. Stála při něm po celou dobu a trpělivě snášela jeho popularitu a přála mu ji. Ke stáří trpěla zdravotními neduhy, a proto byla vděčná za to, že jí manžel pomáhá. Když se Tolkien rozloučil s univerzitou elfským „Namárië“, tedy „Sbohem“, zakončil tak svou participaci ve veřejném ději a uchýlil se do tepla domova.⁴⁸ Občas se zastavily jejich děti, které už měly vlastní rodiny, a Ronald s Edith byli několikanásobnými prarodiči. Tolkien se rozhodl vrátit k *Silmarillionu* a mimo to se věnoval několika dalším pracím.

4 Podzim života

4.1 Bolestné loučení

V roce 1963 přišla zpráva, která ho velmi zarmoutila – v šedesáti čtyřech letech zemřel C. S. Lewis. Ztráta přítele ho uvrhla do smutku, který mu připomněl časy první světové války. Tehdy si prošel truchlivým obdobím, když přišel o několik přátel a známých. I nyní se snažil svůj stesk rozptýlit psaním a brzy dokončil *Kováře z Wootton Major (Smith of Wootton Major)* a několik dalších knih.

Když Tolkien s manželkou začali mít pocit, že se o velký dům už nedokážou sami postarat, rozhodli se přestěhovat do Bournemouthu. Toto přímořské letovisko bylo ideální pro příjemné strávení penze, proto se sem stěhovalo mnoho starších lidí. Zvláště Edith se tam líbilo a našla si mnoho přátel.⁴⁹ Je pravda, že Tolkienovi se stýskalo po učených diskuzích oxfordského typu, ale vědomí, že je jeho žena konečně šťastná, bylo daleko důležitější. A jak se

⁴⁸ CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 278

⁴⁹ Tamtéž, str. 288

zanedlouho ukázalo, byly to bohužel její poslední roky života. Na podzim roku 1971 ji totiž s vážným zánětem žlučníku převezli do nemocnice, kde za pár dní zemřela ve věku osmdesáti dvou let.

4.2 Návrat domů

Poté, co Tolkien ztratil milovanou Edith, byl odhodlán vrátit se do Oxfordu. Tam se cítil být doma a toto místo mu připomínalo hvězdné okamžiky jeho života. Jako čerstvý vdovec potřeboval být s lidmi, jinak ho pohlcovaly temné myšlenky a srdcervoucí stesk. Byl mu nabídnut pokoj v kolejním domě a k tomu veškerý servis. Všichni se chovali mile a vyjadřovali mu náležitou úctu. Sám se opět ponořil do práce, jeho potomci se s ním snažili trávit co nejvíce času, a navštívil dokonce starého přítele z Č. K., B. S., Christophera Wisemana. Po dlouhé době také viděl svého bratra Hilaryho, který stále farmařil v Eveshamu. Čas, kdy byl obklopen milující rodinou, byl pro něj skutečný balzám na ztrápenou duši. Rovněž fakt, že za svůj život obdržel několik ocenění a vyznamenání, včetně Řádu Britského impéria od samotné královny v Buckinghamském paláci, pro něj znamenal mnoho a dodnes to svědčí o jeho výjimečnosti. Svou usilovnou práci postupně předával synovi Christopherovi, který nesl velkou zásluhu na pokračování Tolkienova odkazu.

I sám Tolkien cítil, že ho stáří začíná přemáhat. Dlouho ho trápil ischias a postupně přibýly i trávicí obtíže, kvůli kterým musel dodržovat dietu. Přesto se do posledních roků věnoval tomu, co ho nejvíce naplňovalo – psaní a rodině.

Konec přišel náhle, ale nečekaně. Na konci srpna ho s bolestmi převezli do nemocnice, kde lékaři objevili krvácející žaludeční vřed. Přes počáteční nadějně vyhlídky se objevila infekce, která vyčerpaný organismus přemohla. John Ronald Reuel Tolkien skonal 2. září 1973 v jednaosmdesáti letech.

5 O hobitech – Bilbo Pytlík, Frodo Pytlík, Samvěd Křepelka

„Odvaha se nachází na nepravděpodobných místech“⁵⁰

V románu *Hobit* se na prvních stránkách setkáváme se zvláštní postavičkou jménem **Bilbo Pytlík** (*Bilbo Baggins*). Patří k národu hobitů, kteří se vyznačují zejména malým vzrůstem, srstnatýma nohama a dobráckou povahou. Přestože nemají žádné kouzelné schopnosti, dokáží svými skutky překvapit i nejednoho čaroděje. Dávají přednost bydlení v norách, které jsou však útulné, plně vybavené a komfortní. Vzhledem k tomu, že milují usedlý život na jednom místě, je pro ně domov středobodem jejich existence. Velice rádi se druží a navštěvují, přičemž mají vždy připraveno několik chodů, aby mohli pohostit skutečně každého. Rádi tráví čas prací na svých zahradách a polích, kde pěstují nespočet druhů rostlin. Každý hobit je úzce spjat s přírodou, neboť ví, že je zdrojem jeho obživy a nabízí přenádherné scenérie, které se nejlépe vychutnají posezením na zápraží s dýmkou v ruce.

Tento národ je známý tím, že razantně odmítá účastnit se jakéhokoliv dobrodružství, neboť opustit komfortní zónu je noční můrou všech hobitů. Pokud se přece jen nějaký „bláhový“ jedinec pokusí o něco podobného, ostatní na něj hledí jako na smyslu zbaveného „šílence“ a přestanou se s ním stýkat.

Zde je na místě podotknout, že Tolkien do podoby tohoto národa promítl část ducha anglického venkova a jeho mentality. Je zde hned několik podobností, a to dokonce i se samotným autorem. I on sám zastával myšlenku, že obyčejný život v domku se zahrádkou, kde je člověk obklopen milující rodinou, ke štěstí úplně stačí. Tolkien se často setkával s přáteli, měl rád společnost a společnost měla ráda jeho. Svou přátelskou povahou si získával sympatie okolí a snažil se s každým vycházet. Večery trávil psaním příběhů, tříbil si myšlenky v hřejivé atmosféře u krbu a pokuřováním z dýmky se nechal unášet do vlastních světů.

Rodinné tradice a úcta k předkům jsou další hodnoty, které sdílí jak Tolkien, tak všichni hobiti. Vždy si najdou čas, aby svým potomkům předávali to,

⁵⁰ TOLKIEN, J. R. R.: Pán prstenů – Společenstvo Prstenu. Argo, 2006. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 473 s. ISBN: 80-7203-829-X, str. 107

co je naučili jejich rodiče, a se svými početnými rodinami se snaží setkávat tak často, jak je to možné. Jinak tomu není ani v případě Bilba Pytlíka.

„Thus, *The Hobbit* also starts with a party in the Shire, Gandalf describes some of the journey ahead, and a reluctant hobbit sets out in a company.“⁵¹

Bilbo by odpovídal všem hobitím parametrům, kdyby ovšem nebylo čaroděje Gandalfa, jenž ho jednoho dne nečekaně zapojil do velkého dobrodružství (kterým hobiti opovrhují). A tak se stalo, že se prostý obyvatel Hobitína stal zcela klíčovou postavou událostí následujících dní, ba dokonce let. Zúčastnil se totiž velkolepé pouti s několika trpaslíky za znovuzískáním jejich Království pod Horou, kde se nakonec osvědčil jako užitečný člen výpravy.

Podobně jako v *Hobitovi*, i v *Pánovi prstenů* hraje hobit zásadní roli – tentokrát se jedná o **Bilbova synovce Froda**, který spolu s celým majetkem zdědí po Bilbovi i prsten. Zprvu se zdá, že mladý hobit má před sebou bezstarostná léta plná nejrůznějších oslav a setkávání s přáteli, což dělají hobiti nejčastěji, ale již v prvních kapitolách se dozvíme, že nic nebude tak jednoduché. V teoretické části je vysvětlena funkce klíčového motivu – „Jednoho prstenu“. Byl ukován Temným pánem Sauronem, který chtěl s jeho pomocí ovládnout Středozem a podrobit si tak všechny svobodné národy. Obyvatelé Kraje však byli přesvědčeni, že Sauron byl zabit a stíny se rozplynuly. Nikdo se nepodíval Bilbovým zvláštním schopnostem, spíše je přisuzovali jeho podivínství. Bez Gandalfa, který jako jeden z mála pojal podezření a začal se o původ Bilbova (nyní Frodova) prstenu zajímat, by se do každého koutu země rychle dostala temnota Mordoru, neboť Sauron by svůj nástroj moci našel. Pouze moudrý čaroděj dokázal odhalit podstatu a moc tohoto předmětu.

Na Froda tak připadl nelehký úkol. Po velké poradě v Roklince, sídle elfů, bylo rozhodnuto, že Prsten musí být zničen. Mladý hobit se dobrovolně ujal tohoto poslání a byl odhodlán vydat se do Mordoru sám. Nakonec ale sám nebyl – jeho věrný přítel a zahradník **Samvěd Křepelka** (*Samwise Gamgee*) cítil, že bez jeho pomoci Frodo daleko nedojde. A měl pravdu. Vztah mezi těmito dvěma hobity je vskutku pozoruhodný. I když je Frodo hlavní postavou celé trilogie, nejedná se o

⁵¹ MANLOVE, C.N., From Alice to Harry Potter: children's fantasy in England [online], Christchurch, N.Z.: Cybereditions, ?2003, str. 210

typického hrdinu, který na vše stačí sám, a ostatní postavy jsou víceméně jen doplňkem pro dějový posun. Právě naopak. Tolkien totiž bravurně znázornil jak význam vzájemné podpory, tak i pravou podstatu přátelství. A opět čerpal ze svých vlastních zkušeností:

„Můj Sam Křepelka je vlastně obrazem anglického vojáka, řadových vojáků a vojenských sluhů, které jsem poznal ve válce z roku 1914 a o nichž jsem si uvědomoval, že mě nesmírně převyšují.“⁵²

Tento popis od samotného autora skutečně přesně odpovídá postavě Sama v *Pánovi prstenů* – vždy věrný, oddaný, důvěřuje svému pánovi a několikrát pro něj riskuje vlastní život. „Nemůžu nést Prsten za vás, ale můžu ho nést i s váma. Tak vstaňte. Pojdte, milý pane Frodo! Sam vás sveze. Jen mu řekněte, kam má jít, a on půjde.“⁵³

Když se zaměříme na charakter Froda a jeho úlohu v příběhu, můžeme si všimnout jistých prvků, podobných motivům ze starých spisů a legend:

„V dávné literatuře a mýtech se spojují variace na Frodovo jméno s rolí mírotvůrce. V *Béowulfovi* jsou to král Fróda z Heaðobardů a v severské mytologii král Frothi, kteří vládou království míru a prosperity. (...) S tím souznějí Frodův soucit a pokusy vyvarovat se při všech svých dobrodružstvích krveprolití.“⁵⁴

Jinými slovy, síla hlavního hrdiny zdaleka nemusí spočívat jen ve schopnosti zabít hordy nepřátel a ohánět se zbraněmi. Frodo je důkazem toho, že i obyčejný člověk (zde hobit) může být v souladu se svým morálním přesvědčením a ohledem vůči ostatním schopen velkých činů a jejich prostřednictvím ovlivnit osudy všech.

Další vztah, který je třeba zmínit, je mezi Frodem a Bilbem. Bilbo Pytlík se nikdy neusadil ani neměl žádné potomky. Froda, svého vzdáleného synovce, přijal za svého poté, co se Frodovi rodiče utopili v řece Brandyvíně (*The Brandywine*). Motiv osiřelosti v mládí může souviset i s Tolkienovým životem – i on přišel o oba rodiče v době, kdy ještě nedosáhl plnoletosti a sám zažil, jaké to

⁵² CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 103

⁵³ TOLKIEN, J. R. R.: Pán prstenů – Návrat krále. Argo, 2007. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 507 s. ISBN: 978-80-7203-832-9, str. 235

⁵⁴ DAY, David: Tolkienovi hrdinové. Fobos, 2017. Překlad: Jan Lipšanský. 256 s. ISBN:978-80-7585-171-0, str. 44

je vyrůstat u příbuzných. Dokonce i spisovatelova manželka Edith byla sirotek, proto se oba partneři vzájemně podporovali a nacházeli útěchu jeden ve druhém. Možnost spolehnout se na někoho blízkého tak byla pro Froda důležitá a velmi si vážil Bilba, kterého měl velmi rád. Bilbo měl zase komu vyprávět své zážitky z výpravy k Osamělé hoře a posléze i Frodovi předal svou noru, když sám odešel z Kraje za elfy do Roklinky. Když zjistil, jak nebezpečná cesta leží před jeho svěřencem, vybavil Froda drátěnou košilí ze vzácného kovu, jenž mu kdysi věnoval Thorin Pavéza, trpasličí král, jako odměnu za pomoc při boji s drakem. Rovněž dal Frodovi svůj meč Žihadlo, který byl vykován elfy a jehož čepel se rozzáří vždy, když jsou nablízku skřeti. Poté, co Frodo Pytlík úspěšně dokončil úkol a Prsten byl zničen, společně s Bilbem se přidal k poslední plavbě elfů do zemí neumírajících, což pro oba znamenalo velikou poctu.

6 Čaroděj Gandalf

„Jsem Gandalf – a Gandalf, to jsem já! Když si pomyslím, že jsem se musel dožít toho, aby mě syn Beladony Bralové chtěl vydobýtrovat jako nějakého cestáka s knoflíky!“⁵⁵

Jedna z mála postav, která spojuje obě díla, tedy jak *Hobita*, tak i *Pána prstenů*, je čaroděj jménem **Gandalf**. V obou případech vystupuje jako moudrý rádce, který má mnoho znalostí a procestoval téměř každý kout Středozeemě, proto je cenným společníkem. Zúčastnil se dobrodružství v podobě cesty za znovuzískáním trpasličího Království pod Horou i pouti za zničením „Jednoho prstenu.“ Ve Válce o Prsten dokáže bojovat mečem i magickými schopnostmi, což z něj činí silného protivníka Sauronovy temnoty.

„Čarodějové obvykle pro příběh poskytnou neochotného hrdinu, tajné mapy, překlady starobylých dokumentů, nadpřirozené zbraně (a návod, jak je použít), pár příšer (a návod, jak je zabít), polohu pokladu (a návod, jak jej ukrást) a únikový plán (proveditelný). Gandalf Šedý splňuje bezpochyby všechny tyto

⁵⁵ TOLKIEN, J. R. R.: *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky*. Argo, 2006. Překlad: František Vrba. 272 s. ISBN: 80-7203-802-8, str. 12

tradiční pohádkové atributy.“⁵⁶ Je schopen své druhy povzbudit a motivovat k postupu vpřed, i když se situace jeví jako bezvýchodná.

„Rád bych, kdyby se to nebylo stalo zrovna za mých časů,“ zašeptal Frodo. „Já taky,“ přikývl Gandalf, „a každý, kdo se takového času dožije. Ale my o tom nerozhodujeme. Rozhodovat můžeme jen o tom, co udělat s časem, který nám byl dán.“⁵⁷

„Zdroje pro postavu Gandalfa najdeme mnohé: Merlina Britonů, Ódina Seveřanů, Wotana dávných Germánů, Herma Řeků a Thovta Egyptanů. (...) A ještě jasnější propojení najdeme v podobě pocestného starého muže v šedém plášti a s hůlkou, kterou na sebe berou Gandalf, Merlin, Ódin a Wotan. Gandalfa můžeme srovnat s ostatními i v síle a činech.“⁵⁸ Nelze nezmínit, že inspirací pro tuto postavu byla pohlednice zobrazující „ducha hor“, který vzhledem nápadně připomíná Krakonoše.⁵⁹

Dalo by se říci, že čarodějova postava je tak jedinečná právě proto, že propojuje všechny podstatné charaktery, které v příbězích vystupují, a má tedy vztah ke každému z nich. Je všemi hluboce respektován a vnímán kladně, což z něj činí jeden z pilířů dějové linky příběhu.

7 O lásce - Aragorn a Arwen

„Z popela oheň znovu vzplane, ze stínů světlo vzejde náhle; až zkují ostří polámané, nekorunovaný zas bude králem.“⁶⁰

S jednou z nejdůležitějších postav trilogie *Pán prstenů*, **Aragornem**, se poprvé setkáváme v hostinci U Skákavého poníka (*The Prancing Pony*), kam hobity poslal Gandalf. Záhadný muž v kápi, který zpovzdálí vše sleduje a v pravou chvíli se do věci vloží, v hobitech zprvu příliš důvěry nezbuzuje. Hraničář, který

⁵⁶ DAY, David: Tolkienovi hrdinové. Fobos, 2017. Překlad: Jan Lipšanský. 256 s. ISBN:978-80-7585-171-0, str. 146

⁵⁷ TOLKIEN, J. R. R.: Pán prstenů – Společenstvo Prstenu. Argo, 2006. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 473 s. ISBN: 80-7203-829-X, str. 69

⁵⁸ DAY, David: Tolkienovi hrdinové. Fobos, 2017. Překlad: Jan Lipšanský. 256 s. ISBN:978-80-7585-171-0, str. 148

⁵⁹ CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 69

⁶⁰ TOLKIEN, J. R. R.: Pán prstenů – Společenstvo Prstenu. Argo, 2006. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 473 s. ISBN: 80-7203-829-X, str. 295

nikde není doma, ale zná celou Středozem. Nespatřen, pokud si to sám nepřeje. Chodec – tak mu místní říkají, podle toho, že je neustále na cestách. Zablácený oděv a drsný vzhled mu na důvěryhodnosti nepřidávají. Přesto se jedná o věrného Gandalfova přítele, a co víc, právoplatného dědice trůnu v Gondoru, království lidí. Svého nástupu na trůn se dočká, ale předtím ho bude třeba na jiných místech. V jeho žilách koluje krev mocných předků lidí, kteří vytvořili s národem elfů pevné spojenectví.

Aragorn, kterého elfové takřka vychovali, zná jejich jazyk a dlouhou historii. Zamiloval se do **Arwen**, dcery Elronda Půlelfa (*Elrond Half-elven*), jehož sídlo je v Roklince. Jejich vztahu však brání skutečnost, že Aragorn je smrtelník, kdežto elfka Arwen je nesmrtelná. Jak již bylo zmíněno, elfové totiž neumírají přirozenou smrtí, ale když přijde čas, opustí Středozem a odplují do zemí neumírajících. Proto Elrond tomuto vztahu příliš nepřál – jeho dcera chtěla zůstat a žít po boku Aragorna ve Středozemi. Rozhodl se tedy, že sňatku požehná, teprve až se Aragorn postaví Sauronovi, Prsten bude zničen a Gondor bude mít svého krále. Naštěstí se tak opravdu stane a gondorská říše přivítá elfskou královnu, se kterou Aragorn vychová několik dětí. Arwen se dobrovolně vzdá své nesmrtelnosti a po mnoha šťastných letech prožitých v míru zemře i ona.

Neochvějná láska, která spojuje Aragorna a Arwen, připomíná jiný vztah z díla J. R. R. Tolkiena: pouto mezi Berenem a Lúthien. Smrtelník Beren se zamiluje do elfky Lúthien, ale ani zde není jejich vztahu přáno. Její otec uloží Berenovi úkol přinést jeden z klenotů, silmarilů, které zdobily korunu temného služebníka Morgotha. Předpokládá totiž, že tak náročný skutek Beren nezvládne vykonat a on tím zabráni své dceři ve sňatku s člověkem. Statečný Beren se postaví nepříteli a přijde o ruku. Za to, že prokázal svou odvahu a opravdovou lásku k Lúthien, jim nakonec byla svatba umožněna. I ona přišla o svou nesmrtelnost a nakonec zemřela po boku Berena, se kterým měla syna – napůl elfa, napůl člověka. Ten je dávným předkem samotného Elronda, a tedy i Arwen.

Kromě podobnosti s Berenem a Lúthien však nelze popřít inspiraci ze života samotného Tolkiena. Jeho láska k Edith totiž byla stejně silná, jako ideální láska mezi postavami z jeho knih. „Pověst o Berenovi a Lúthien miloval Tolkien nejvíce ze všech svých legend, nikoli nejméně proto, že na jedné rovině

ztotožňoval postavu Lúthien se svou vlastní manželkou. Po Edithině smrti o víc než padesát let později napsal svému synu Christopherovi na vysvětlenou, proč chce dát na její náhrobek jméno „Lúthien“: „Byla (a věděla to) mou Lúthien.“⁶¹

Téma vztahů (včetně těch milostných) mezi literárními postavami tvoří kostru celého děje. „For readers of fantasy – whether epic fantasy like *The Lord of the Rings* or the fantasy of modern romance telling the story of a forbidden love – medieval romance combines magic, adventure, and emotion as a way to interrogate and analyze social and cultural values.“⁶² I to je případ romantických vztahů v Tolkienově díle.

8 O přátelství - Legolas a Gimli

„Slyšeli jsme, že Legolas vzal s sebou Gimliho, Glóinova syna, pro jejich velké přátelství, větší, než jaké kdy bylo mezi elfem a trpaslíkem.“⁶³

Národy ve Středozemi mají bohatou historii. Každý zažil léta šťastná, plná radosti a hojnosti, i doby temnější, kdy došlo k válkám a sporům. To potkalo i národy elfů a trpaslíků, jejichž příslušníci si dlouho nerozuměli. Vztahy mezi nimi byly složité, mimo jiné kvůli dávné události, kdy trpaslíci zabili elfského krále za účelem získání pokladu. Oba národy si navíc cení velmi odlišných věcí a je obtížné najít něco, co mají společného. Trpaslíci žijí v hlubinách pod horami, kde se zabývají dolováním a dobýváním vzácných kamenů. Cenné drahokamy jsou jejich největším bohatstvím a ty nejkrásnější se dědí po generace. Právě jejich poklady však přitahují draky, kteří zlato milují ze všeho nejvíc. Podobná událost je součástí knihy *Hobit*, kde strašlivý Šmak (*Smaug*) zpusťoší celé okolí trpasličího království. Trpaslíci jsou velmi hrdí a neradi žádají někoho o pomoc. Spoléhají hlavně na sebe a příliš se nezajímají o dění ve Středozemi, pokud se jich bezprostředně netýká. Pozoruhodné jsou jejich vztahy se ženami.

⁶¹ CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 120

⁶² CUNDER, Anthony Joseph; WEISL, Angela Jane: Medieval Literature: The Basics. 1. vydání. Routledge, 2018. 178 s. ISBN: 978-1138669048, str. 73

⁶³ TOLKIEN, J. R. R.: Pán prstenů – Návrat krále. Argo, 2007. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 507 s. ISBN: 978-80-7203-832-9, str. 404

„Gimli pravil, že trpaslic je málo, pravděpodobně sotva třetina celého národa. (...) Hlasem i zjevem a také oděvem, musí-li se vydat na cestu, jsou tak podobné trpaslíkům, že je oči a sluch jiných národů nedovedou odlišit. Z toho vzniklo mezi lidmi pošetilé domnění, že trpaslice neexistují a že trpaslíci „rostou z kamene“.“⁶⁴

Manželství mezi trpaslíky je poměrně vzácné, neboť usedlý rodinný život není pro příslušníky tohoto národa příliš lákavý. „Pokud jde o muže, velmi mnozí také netouží po manželství, protože jsou plně zaujati svým řemeslem.“⁶⁵ Z toho důvodu trpaslíků ubývá a málokdy opouštějí bezpečí svých podzemních sídel.

Elfové jsou svým založením pravým opakem trpaslíků. Milují přírodu a obývají hluboké lesy. Mají neuvěřitelné znalosti o každém živém tvorovi i rostlině, proto k nim přistupují s velikou úctou. „Lesy jak pro Tolkienovy elfy, tak Kelty nabízely všechno potřebné pro život – od materiálů pro oblečení až po stavbu domů. A proto obvykle hluboko v hustých lesích, u jeskyň, studánek nebo pramenů, uctívali Tolkienovi elfové – opět stejně jako dávní Keltové – duchy stromů a vod a zakládali zde posvátná místa a věštírny.“⁶⁶ Byli to oni, kdo dokázal ve stromech probudit dar řeči, čímž vznikli enti. Ušlechtilé zájmy tohoto národa jsou stejně vznešené jako jejich vzhled. Nenechme se ale zmást jejich mírumilovnými způsoby – elfové patří mezi nejlepší válečníky, jejich zbraně jsou kovány podle dávných tradičních metod a z těch nejlepších materiálů. Ve Středozemi není lepší čepel než té, kterou vyrobili elfové.

To, co mají oba národy společné, je odvaha, se kterou se vždy postaví nepříteli, pokud je ohrožena jejich vlast a životy milovaných osob. Pevná pouta v rámci rodiny a úcta k předkům, i v tom jsou si trpaslíci a elfové podobní. Přesto obecně nelze hovořit o vřelých vztazích mezi nimi. O to zvláštnější a neobvyklejší je silné přátelství, které vzniklo mezi trpaslíkem **Gimlim** a elfem **Legolasem**. Oba byli členy Společenstva Prstenu, aby doprovodili Froda na cestě do Mordoru. Záhy se však družina rozpadla kvůli útoku skřetů a každý se vydal jinam. Gimli a

⁶⁴ TOLKIEN, J. R. R.: Pán prstenů – Návrat krále. Argo, 2007. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 507 s. ISBN: 978-80-7203-832-9, str. 403

⁶⁵ TOLKIEN, J. R. R.: Pán prstenů – Návrat krále. Argo, 2007. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 507 s. ISBN: 978-80-7203-832-9, str. 403

⁶⁶ DAY, David: Tolkienovi hrdinové. Fobos, 2017. Překlad: Jan Lipšanský. 256 s. ISBN:978-80-7585-171-0, str. 203-204

Legolas doprovázeli hraničáře Aragorna a tvořili silnou trojici až do konce. Nutno podotknout, že i Gimli původně zastával tradiční trpasličí názor na elfy a ničím se tak nelišil od svých příbuzných. Až do doby, kdy spatřil mocnou elfskou královnu Galadriel. Její krása a moudrost ho okouzly natolik, že dohlédl na to, aby o ní každý mluvil s úctou, jaká jí náleží. Jako dar dostal její tři zářivé zlaté vlasy, které od té doby byly největším pokladem jeho domu.⁶⁷

Během Války o Prsten se z Gimliho a Legolase stali nerozluční přátelé, kteří si byli oporou v náročných situacích, společně se zúčastnili několika bitev a vykonali velké skutky. Rivalita se projevovala jen v přátelském duchu, například v počtu poražených protivníků. „Jednadvacet!“ vykřikl Gimli. Máchl obouruč a složil si posledního skřeta pod nohy. „Teď mám určitě víc než Mistr Legolas.“⁶⁸

9 O rodině - Boromir a Faramir

„Co ze severu přinášíš mi, mocný větře, dnes? Co dělá statný Boromir? Kdy navrátí se z cest?“⁶⁹

V poslední části své práce bych se chtěla zaměřit na další zajímavý vztah, a to vztah mezi bratry **Boromirem** a **Faramirem**, a jejich otcem **Denethorem**, správcem Gondoru. Toto království řídí správci již od dob, kdy poslední právoplatný král odešel, a mají povinnost vládu předat, když se králův dědic opět objeví. Denethor byl muž moudrý, vážný a nesmírně hrdý. Milovaná žena Finduilas zemřela několik let po svatbě, ale porodila mu dva syny. Prvorozený Boromir byl ideálním následovníkem – statečný, silný, dovedl se ohánět mečem a svého otce nadevše ctít.

O pět let mladší Faramir byl jiný: „Četl lidská srdce stejně bystře jako jeho otec, ale co vyčetl, vyvolávalo v něm spíš soucit než opovržení. Vystupoval mírně a miloval učenost a hudbu, a proto se v těch časech mnohým zdálo, že má menší

⁶⁷ TOLKIEN, J. R. R.: Pán prstenů – Společenstvo Prstenu. Argo, 2006. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 473 s. ISBN: 80-7203-829-X, str. 439

⁶⁸ TOLKIEN, J. R. R.: Pán prstenů – Dvě věže. Argo, 2006. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 383 s. ISBN: 80-7203-830-3. str. 150

⁶⁹ Tamtéž, str. 19

odvahu než jeho bratr. Nebylo tomu tak, jenomže nevyhledával slávu a nebezpečí bez účelu.“⁷⁰

I Faramir však svého otce miloval a přesto, že byl neustále srovnáván s bratrem, poslouchal správcovy rozkazy a mnohokrát prokázal svou udatnost v boji.

„Přesto mezi bratry panovala velká láska už od dětství, kdy byl Boromir bratrovi pomocníkem a ochráncem. Nikdy od té doby mezi nimi nevyvstala řevnivost či soupeření o otcovu přízeň nebo lidskou chválu.“⁷¹

Faramir byl navíc přítelem čaroděje Gandalfa, se kterým Denethor dobře nevycházel. I proto Denethor nepřístupoval k Faramirovi zdaleka tak srdečně a laskavě, jako k Boromirovi. Spoléhal na prvorozeného syna i v tom, že mu přinese Prsten, který by správce nutně nemusel použít, ale přinejmenším by ho mohl ukrýt před Sauronem v útrobách své citadely. Boromir bohužel propadl moci Prstenu, pokusil se ho Frodovi vzít násilím a nakonec padl při útoku skřetů, když bránil hobity Smíška a Pipina (*Merry and Pippin*).

„Tolkienův popis hrdinské smrti Boromira, největšího bojovníka Gondoru, (...) v mnohém připomíná Píseň o Rolandovi. (...) Přepaden ze zálohy těžce ozbrojenými skřety skuruty zatroubí Boromir na velký gondorský roh, nejen aby přivolal posily, ale také aby alespoň na chvíli zastrašil své nepřátele. Podobně jako skutečný historický vojevůdce Karel Veliký ale přijede Aragorn na místo bitvy také příliš pozdě, aby mohl svému druhovi nějak pomoci.“⁷² Přesto byl Boromir užitečným členem Společenstva Prstenu a zejména Aragorn si vážil jeho statečného a čestného počínání během celé výpravy.

Faramir dokázal pokušení Prstenu odolat. Dokonce se ho dobrovolně vzdal, když umožnil Frodovi a Samovi pokračovat v pouti do Mordoru, ačkoliv by se ho bez problémů mohl zmocnit. „Já bych tu věc nevzal, i kdyby ležela u silnice. I kdyby Minas Tirith klesala do zkázy a já jediný ji mohl zachránit použitím zbraně

⁷⁰ TOLKIEN, J. R. R.: Pán prstenů – Návrat krále. Argo, 2007. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 507 s. ISBN: 978-80-7203-832-9, str. 374

⁷¹ TOLKIEN, J. R. R.: Pán prstenů – Návrat krále. Argo, 2007. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 507 s. ISBN: 978-80-7203-832-9, str. 374

⁷² DAY, David: Tolkienovi hrdinové. Fobos, 2017. Překlad: Jan Lipšanský. 256 s. ISBN:978-80-7585-171-0, str. 214 - 218

Temného pána pro dobro města a pro svou slávu.“⁷³ Díky tomu Prsten nepadl do rukou lidí, kteří jsou přirozeně málo odolní vůči pokušení a snadno se nechají zlákat.

Když Denethor přišel o milovaného Boromira, ztratil veškerou naději a začal se utápět v chmurných myšlenkách. Mordorská vojska se rychle blížila k Minas Tirith, hlavnímu městu Gondoru, ale správce nedokázal zachovat chladnou hlavu, a proto se velení ujal Gandalf. Denethor vyslal svého druhorozeného syna na sebevražedný útok proti jasné přesile, ale Faramir jako zázrakem přežil. Vrátil se však vážně zraněn. Denethor byl přesvědčen, že je také mrtev, proto chtěl přesunout Faramirovo tělo na hranici a upálit tam i sebe. Díky Gandalfovi a Pipinovi byl Faramir před plameny zachráněn, šílený správce tam však našel smrt. Faramir, tolik podceňovaný vlastním otcem, byl respektován a milován svými vojáky i obyvateli města.

„Faramirovi se zdálo nemožné, že by v Gondoru mohl někdo soupeřit s Boromirem, Denethorovým dědicem, velitelem Bílé věže. A stejně smýšlel i Boromir. Přesto zkouška ukázala opak.“⁷⁴ Jako jediný ze své rodiny přežil mladší z bratrů Válku o Prsten, a i po návratu krále Aragorna zastával důležitou funkci v gondorském království.

⁷³ TOLKIEN, J. R. R.: Pán prstenů – Dvě věže. Argo, 2006. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 383 s. ISBN: 80-7203-830-3. str. 303

⁷⁴ TOLKIEN, J. R. R.: Pán prstenů – Návrat krále. Argo, 2007. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 507 s. ISBN: 978-80-7203-832-9, str. 374

10 Závěr

„Cesta jde pořád dál a dál, kupředu, pryč jde od mých vrat. Daleko už mi utekla, a musím za ní pospíchat. Na lehkých nohou dám se vést, až k cestě větší, nežli znám, tam, kde se stýká mnoho cest. A potom kam? To nevím sám.“⁷⁵

Knihy jako *Hobit* a *Pán prstenů* nabízejí čtenářům nejedno zamyšlení. Hluboké úvahy postav jako z pera filosofa, promyšlené dialogy ve stylu legendárních eposů, podrobné popisy prostředí na úrovni akademického malíře či promyšlené dějové souvislosti a vykreslení velkolepých bitev hodné profesionálních historiků. To vše dohromady dělá z Tolkiena geniálního a zcela výjimečného spisovatele. Ač některá z jeho děl zpočátku nebyla dostatečně pochopena, a dokonce si vysloužila kritiku, zanedlouho se stala bestsellery a poskytovala čtenářům útěchu v nelehkých časech. Autor položil základy nadčasovému žánru fantastické literatury, který je spisovateli živen dodnes a patří mezi nejoblíbenější žánry. Příběhy Středozemě se dočkaly nejednoho uměleckého zpracování - mezi nejúspěšnější patří bezpochyby strhující filmová trilogie *Pán prstenů* režiséra Petera Jacksona, který později natočil i několik snímků podle knihy *Hobit*. Nutno podotknout, že právě filmové podání velmi napomohlo k popularizaci původních Tolkienových knih, které jsou k dostání v nejrůznějších vydáních i s překrásnými ilustracemi Alana Leea. Díky překladům do mnoha jazyků si fanoušci mohou vychutnat příhody svých oblíbenců i ve vlastním rodném jazyce.

Tolkien si byl vědom toho, jak moc jsou příběhy a legendy pro lidstvo důležité – dávají naději, umí pobavit i rozesmutnět, umožní nám ocitnout se jinde a jindy, utéct od starostí. Jak sám říká, „to, co se ve skutečnosti děje, je, že pohádkář se prokazuje jako úspěšný ‘přitvořitel’“. Vytvoří Druhotný svět, do něhož může čtenářova mysl vstoupit. Uvnitř něho je to, co vypráví, „pravdivé“: odpovídá to zákonům onoho světa. Proto tomu „věřte, dokud jste jakoby uvnitř.“⁷⁶

⁷⁵ TOLKIEN, J. R. R.: *Pán prstenů – Společenstvo Prstenu*. Argo, 2006. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 473 s. ISBN: 80-7203-829-X, str. 51

⁷⁶ CARPENTER, Humphrey: *J.R.R. Tolkien: Životopis*. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s. ISBN: 9788025720929, str. 226

Tolkien bezpochyby dokáže připoutat čtenáře na dlouhý čas k fantazijnímu světu svých příběhů, což dokazuje jeho obrovský talent pro literární tvorbu.

Při čtení Tolkienových knih si můžeme uvědomit pravý význam vztahů mezi postavami. Ve chvíli, kdy celé Středozemi hrozí zánik, hlavní hrdinové dokáží spolupracovat a pomáhat si, což je nakonec odměněno úspěchem. Hrozba je odvrácena jen díky vzájemné podpoře a nesobeckému přátelství. To se projevuje i tím, že silné pouto mezi protagonisty trvá i po splnění náročných úkolů. Jak v *Hobitovi*, tak v *Pánovi prstenů* spatřujeme sice klasický motiv boje dobra se zlem, Tolkien však čtenáři nabízí mnohem více. Vidíme zásadní rozdíl mezi trváním vztahů budovaných na hodnotách, jako například pevné přátelství, čistá láska nebo vzájemný respekt, a vztahů vynucených silou, tyraní a ponižováním ostatních. Nakonec totiž zvítězí a přetrvají taková pouta, která stojí na pozitivních základech.

Láska je vyobrazena jako posvátný vztah, který je věčný a nezaniká ani po smrti jednoho z partnerů. Pro sebe navzájem jsou postavy ochotny obětovat cokoli a díky vzájemnému poutu dokáží vykonat i veliké skutky. City jsou v Tolkienově díle idealizované, ale inspirace pocházela přímo z autorova života – mnoho šťastných let strávených po boku manželky se promítlo do jeho příběhů. V otázce smyslu života spisovatel, podobně jako filosof Lévinas, zdůrazňuje vědomí odpovědnosti za život druhého. Existovat znamená být tu pro druhé a podporovat jejich život více, než svůj. Tolkienovo dílo nám připomíná, že pevné mezilidské vztahy mají zásadní význam v náročných chvílích a díky nim má náš život hlubší smysl.

Seznam použité literatury

Primární literatura:

- TOLKIEN, J. R. R.: Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky. Argo, 2006. Překlad: František Vrba. 272 s.
- TOLKIEN, J. R. R.: Pán prstenů – Společenstvo Prstenu. Argo, 2006. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 473 s.
- TOLKIEN, J. R. R.: Pán prstenů – Dvě věže. Argo, 2006. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 383 s.
- TOLKIEN, J. R. R.: Pán prstenů – Návrat krále. Argo, Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 2007. 507 s.

Sekundární literatura:

- CAMPBELL, Joseph, Tisíc tváří hrdiny: archetyp hrdiny v proměnách věků, Praha: Portál, 2000.
- CARPENTER, Humphrey, Prichard, Mari, The Oxford Companion to Children's Literature, Oxford, New York: O.U.P., 1987.
- CARPENTER, Humphrey: J.R.R. Tolkien: Životopis. Argo, 2017. Překlad: Stanislava Pošustová – Menšíková. 348 s.
- CUNDER, Anthony Joseph; WEISL, Angela Jane: Medieval Literature: The Basics. 1. vydání. Routledge, 2018. 178 s.
- DAY, David: Tolkienovi hrdinové. Fobos, 2017. Překlad: Jan Lipšanský. 256 s.
- HAHN, D., Oxford Companion to Children's Literature, Oxford, O.U.P., 2015.
- HUNT, Peter, Alternative Worlds in Fantasy Fiction, London: Continuum, 2001.
- HUNT, Peter, ed., Children's Literature: An Illustrated History, Oxford: O.U.P. 1995.
- HUNT, Peter: Children's Literature: The Development of Criticism. Routledge, 1990. 208 s.

- HUNT, Peter: Literature For Children: Contemporary Criticism. 1. vydání. Routledge, 1992. 220 s.
- JACKSON, Rosemary, Fantasy. The Literature of Subversion, London: Routledge, 1981.
- KAST, Verena: Touha po druhém: O lásce v pohádkách. Portál, 2011. 176 s.
- LÉVINAS, Emmanuel: Být pro druhého. Zvon, 1997. 65 s.
- MANLOVE, C.N., From Alice to Harry Potter: children's fantasy in England [online]
- PETŘÍČEK, Miroslav: Úvod do současné filosofie. 4. vydání. Herrmann & synové, 1997. 180 s.
- PROPP, V.J., Morfologie pohádky a jiné studie, překlad Marcela Pittermannová, Hana Šmahelová, Miroslav Červenka, Nakladatelství H&H, 2008.
- TOLKIEN, J.R.R., „O pohádkách“, Pohádky, Praha: Winston Smith, 1992, Překlad: Andrej Pastorek, Jan Čermák. s. 113-188.
- TOLKIEN, J. R. R.: Tree and Leaf, George Allen and Unwin, London, 1964.
- TOLKIEN, J. R. R.: Tales from the Perilous Realm. HarperCollins Publishers, 2002. 178 s.
- TOWNSEND, John Rowe: Written for Children. Scarecrow Press, 1996.
- WAGGONER, Diana, The Hills of Faraway: A Guide to Fantasy. New York: Atheneum, 1978.